

KAITSE KODU!

SP, II. 273

Fr. R. Kreutzweidl nico.
Eesti NSV Kiriklik
Raamatukogu

6. detsember 1930

NR. 48/49

Hind 20 senti

Tänases numbris:

- Kaanepilt: Grupp Rõuge malekonna taktikalistest õppustest osavõtjaid.
— Kindral J. Roska 40-aastane.
H. Prants: Veerandsaja aasta eest.
— Piiriäärseid sõjapäevi.
— Soome vabariigi aastapäevaks.
— Sõda vabadussõja-aegseil lafinguväljadel.
— Kalevi malekonna 6. aastapäevaks.
M. M.: Kui priius tuli. . . .
T. Braks: Sünnipäev sõjaväljal.
— Kasvatagem tiibu. . . .
H. Prants: Heakstegemine ajalookäigus.
R. L.: Kuidas ja kui kõrgele peame tõstma väikekalibrilise püssi lasketagajärjed.
— Järva-Sakala malevate vaheline laskevõistlus.
— Kakskümmend tähtsamat ajaloolist sündmust.
Male.
Mõtteferi.

«KAITSE KODU!»

järgmine number

ilmub

Jõulunumberina

Sisu mitmekesisem ja huvitavam kui kunagi varem. Ligi 100 lehekülge. Sobivaim kink iga kodaniku jõululauale.

ÜKSIKNUMBER 50 SENTI.

Ar 930 P
Kaitse

**ÜKSIKI
NUMBER
20 SENTI**

**ILMUB
1·KORD
NÄDALAS**

**6·AASTA KÄIK· N:48/49
KAITSE KODU!**

S-ELASTNIKOV

TOIMETUS JA TALITUS: Tallinnas, Kaarli tän. 8, kaitseliidu staabis. Tel. 8-29. Toimetuse kõnetunnid igal äripäeval kella 10—12 e. l. Kaastöö arvatakse tasu alla ainult siis, kui sellele tasunõudmine peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsi-kirju alal ei hoita.

6. DETSEMBER 1930

Väljaandja: **KAITSELIIDU PEASTAAP.**
Vastutav toimetaja: kol.-ltm. **J. MAIDE.**
Tegev toimetaja: **L. SÖERD.**

TELLIMISHIND: aastas 6 krooni, poolaastas 3 kr., veerandaastas 1 kroon 50 senti, kuus 50 senti. **KUULUTUSTE HINNAD:** 1 lehekülj teksti ees Kr. 50, tekstis ja tagumise kaane välisküljel Kr. 80, teksti järel Kr. 40 ja kaante sisekülgedel Kr. 60. — Vähemad kuulutused proportsionaalselt odavamad.

Mees parimais aastais.

Kindral-major JOHANNES ROSKA,
kaitseliidu ülem.

(Vaata kirjutus järgm. lhk.)

Kindral-major Johannes Roska 40-aastane

Vaevalt oskaksime endile kujutella meie kodukaitse liikumist tema praeguse juhita, kindral-major Johannes Roskata. Kaitseleidi ülesehitamise töö tegeliku läbiviijana on kindral Roska näidanud, et ta on mitte üksi tubli juht ja organiseerija, vaid ka hea kodanik, kelle isiklikud tööspidamised, kelle teovõime ja töötähe ei tagane ühegi takistuse ees.

Meie oleme õppinud kindral Roskat tundma kui kõva sõnaga meest. Ja see kõva sõna on just olnudki see, mis on tõstnud teda teiste seast pea jao kõrgemale ja millele on rajatud tema kui juhi tublidus. Hea sõna parajal ajal, eks see aita palju, aga eks ole veel mõjuvam kõva sõna sarnasel ajal, kus on tarvis karmi kätt, kes suudab ja jaksab valitsemise ohje tugevasti oma käes hoida.

Aga kui nii mõnegi kõva koore all on soe süda ja avar hing, siis on see just maksev kindral Roska kohta. Lugematu arv kordi oleme meie võinud panna tähele tema silmis õrna sädet ja armastuse tuld. Meie teame, et kindral armastab eriti lapsi. Tema karastatud sõjamehenägu muutub otsekohe lahkeks ja sõbralikuks, kui ta satub mudilaste sekka, olgu oma kodus, olgu võõrsil.

Aga üks asi on veel, mida kindral armastab üle kõige, mille jaoks pole tal ükski ohver suur. See on kodumaa, meie vaba Eesti. Õilsa, otsekohe ja avameelse patrioodina on kindral Roska kõigile eeskujuks. Ta pole kõhkleja ega salli kõhklejaid. Ta hindab loovat vaimu, õiglust, ausust ja otsekoheust.

Kaitseliidu ja kodukaitse peres suure populariteediga, on kindral Roska võitnud kõikide lugupidamise, kel on olnud temaga eales kokkupuutumisi.

Tema 40. sünnipäeval, kus kindral J. Roska tubli Eesti pojana astub paremasse meheikka, ühineb ka „Kaitse Kodu!“ teiste õnnesoovijatega ja soovib oma poolt meie lugupeetud kodukaitse juhile veel palju aastaid, edu ja jõudu temale nii armsaks saanud kodukaitsetöö juhtimisel.

„Kaitse Kodu!“ toimetuse on alati leidnud kindral Roskalt head nõu ja väarikaid näpunäiteid, kui endal on tulnud uutest mõtetest puudus ja omavahelistes kõnelustes on tulnud „Kaitse Kodu!“ sisu läbi sõeluda.

Sarnaseid näpunäiteid on „Kaitse Kodu!“ hinnanud alati ja nende eest on ta tänulik ka edaspidi.

L. S.

3. detsembril s. a. kaitseliidu ülem kindral-major Johannes Roska pühitses oma 40-dat sünnipäeva. Kuna lugupeetud kindral on üks meie vabadussõja veteraanidest ning praegu kaitseliidu kõrgeim juht ja ühtlasi

tuntuim Eesti kodanik, on meil tõsine huvi jälgida tema poolt läbikäidud teekonda.

Johannes Roska sündis 3. dets. (uue k. j.) 1890. a. Pärit Joala vallast Virumaalt. Üldhariduse omandanud Narva gümnaasiumis. Valides enesele sõjamehe elukutse, astus tema 1911. a. Vladimiri sõjakooli, mille lõpetas noorem-leitnandina 1913. a. augustis.

Rahuajal teenis Liibavi kindluse suurtükiväes ja Novogeorgievi kindluses. Maailmasõja lahingutest võttis osa, teenides kuni 1915. a. novembrini Novogeorgievi ja Grodno kindluse suurtükiväes ning hiljem 9. väli-raskesuurtükiväe brigaadis, 48. üksikus väli-raskesuurtükiväe divisjonis ja 72. üksikus väli-raskesuurtükiväe divisjonis. Ülendati leitnandiks 1916. a. septembris ja alamkapteniks 1917. a. juulis.

Tuli üle 1918. a. alul Eesti rahvuslikkudesse väeosadesse, 1. Eesti suurtükiväe brigaadi, kus teenis 5. paterei ülemana kuni Eesti rahvaväe laialisaatamiseni Saksa okupatsioonivõimude poolt. Lahkus sõjaväeteenistusest kapteni aukraadis 1918. a. aprillis.

Eesti vabadussõjast võttis osa esialgu patareieülemana, alates 1918. a. detsembrist, lõunarindel. 1. augustil 1919. a. määrati 2. suurtükiväe polgu ülemaks ja 10. oktoobril samal aastal merekindluste ülemaks. Ülendati kolonel-leitnandiks 1920. a. veebruaris.

Pärast vabadussõda teeninud soomusrongide suurtükiväe divisjoni ülemana kuni 1921. a. jaanuarini, soomusrongide brigaadi suurtükiväe inspektorina kuni 1923. a. augustini ja 2. soomusrongide ülemana kuni 1925. a. veebruarini. Ülendatud koloneliks 1923. a. veebruaris.

10. veebruaril 1925. a. määrati kolonel Johannes Roska vabariigi kaitseliidu ülemaks, millisel ametkohal ta ka praegu asub. Ülendatud 1928. a. veebruaris kindral-majoriks.

Toodud lühikesest ülevaatest selgub, et kindral J. Roska möödunud eluaastad on olnud täis hoogsat, raskest ja värviküllast tööd. Sõjamehena on ta osa võtnud heitlustest eelliinil maailmasõja ja vabadussõja kestes. Pärast vabadussõda on tema aga olnud energilisemaid juhte meie kuulsaima väeliigi — soomusrongide — korraldamise ja juhtimise alal. Tema tähtsamaks tööks on aga kahtlemata olnud kaitseliidu organisatsioonile kindla aluse rajamine ning selle suure omakaitse-organisatsiooni juhtimine rea aastate kestes õigetes roobastes, kasuks meie kodumaale ja Eesti rahvale.

Kindral J. Roska ei ole mitte üksi tüse töömees ja energiline juht, vaid ta on jäänud ka kõikide poolt armastatud inimeseks, püüdes igale abiks olla jõuga ja nõuga. Sellega on ta võitnud erilise poolehoiu kaasteenijate seas. Seda teavad need, kellel kokkupuutumisi kindral J. Roskaga.

Kindral J. Roska teeneid ja isiklikku vahvust on hinnatud hulga aumärkide ja autasudega.

Vabariigi valitsuse poolt on temale annetatud ülesnäidatud vahvuse ja teenete eest vabadussõjas: 1 liigi II järgu ja II liigi III järgu „Vabadusrist“, normaal-talu ja rahaline autasu.

Välisriikide aumärke on temal: Soome — „Valge Risti“ 2. klassi komandöri rist ja kaitseliidu „Ansiorist“; Läti — „Karutapjate ordu“ III klassi rist, „Kolmetähe ordu“ II klassi suurrist ja kaitseliidu teenete rist; Poola — „Polonia Restituta“ II klassi aumärk ja I klassi kuldne teenete rist.

Kaitseliidu organiseerimise alal ülesnäidatud eriliste teenete eest on temale annetatud II klassi „Kotkarist“.

Maailmasõjast omab kindral J. Roska „Püha Stanislause“ III ja II järgu aumärgid mõökadega, „Püha Anna“ IV, III ja II järgu aumärgid mõökadega ja „Püha Vladimiri“ IV järgu aumärgi mõökade ja lehviga.

VEERANDSAJA AASTA EEST

Uue Eesti esimene „maja“. Ülemaaline rahvaasemikkude koosolek (kongress) 27.—29. nov.) Tartus aastal 1905*

Palju on arutatud ja kaalutud, kõneldud ja kirjutatud meie rahva riiklikust olukorrast ja valitsusviisist ta vabaduse ajal enne võõra võimu alla minekut. (Muuseum oli sellest kõne mitmel puhul „Kaitse Kodu!“ eelmises aastakäigus.) Suuremale selgusele pole jõutud, kuna eestlastel enestel sellest mingit mälestust ei ole; võõraste antud teated on napid ja udused. Nii võime otsustada ikka ainult umbkaudsete arvamiste ja oletuste varal.

Ühe asja kohta on meil ometi täiesti kindel teadmine: eestlasel oli mingisugune korraldus oma üldasjade ajamiseks, samuti kui kõikidel muudel kultuurilisele elule ja riiklikule tegutsemisele arenenud rahvastel, midagi nüüdisaja parlamendi taolist. „Liivimaa aglugude“ kroonikas on mainitud paaril korral eestlaste „maja“ — huvitaval viisil otsekohe Eesti omapärast nimetust tarvitades, ligi lisatud aga (ladina keeles) märkus, et see oli „nende nõupidamise-paik...“ Mingit muud ligemat kirjeldust „majade“ kohta pole antud, nii ei teata, mislaadiline kõnesolev „nõupidamine“ oli. Kuid tundes muude rahvaste sarnaseid üldasjade ajamiseks seatud koosolemisi, eriti vanas Greekas, Roomas ja hiljem germaanlaste juures (kus neid hüüti „maiväljadeks“), võime arvata, et neil arutati ja otsustati rahva üldolu ja ühiselu küsimusi; muuseum sõttamineku ja rahutegemise asju, ning et neist osa võtsid kõik kihelkonna (või ka maakonna) täisealised ja sõtta kõlbavad mehed (mingit ülemaalist, kogu rahva „maja“ küll vist ei olnud). Eestlaste „majad“ olid siis üheks tähtsaks omariikluse ja iseseisvuse tunnuseks.

Võõraste alla minekuga kaotas meie rahvas oma senise vaba põlve ja kogu ta elu-olu muutus teiseks. Ikkagi jäid esiteks püsima enamasti endised olud. Mis aga kõigepealt kadus, olid eestlaste „majad“, mida võõras valitsus muidugi enam ei sallinud ega vajalikeks arvanud, kuna ta nende ülesanded enda kätte võttis. Nii siis oli Vana-Eesti „majade“ lõppemine selge ja kindel iseseisvuse kaotuse tunnus. Ligikaudu 700 aastat pidid eestlased elutsema ilma oma „majata“, neil polnud ju mingit sõnaõigust ja otsustamisvõimu maa üldasjade ajamisest ja „eestlane oli võõras oma maal“.

*) Vana kalendri järgi. Nüüdses kalendris on need päevad 10.—12. detš.

Niisamuti kui „majade“ kadumine märkis ära Vana-Eesti iseseisvuse otsa, oli Uue-Eesti iseseisvuse arengus esimene silmapaistev tunnus tema „majade“ uuesti ellu tärkamine — muidugi alul koguni kahvatul kombel ja udusel kujul. See sündis esimest korda „üle-eesti-maalise rahvaasemikkude koosoleku“ näol 27.—29. nov. 1905. a. Tartus. Kuna nüüd sellest sündmusest on möödunud täis veerandsada aastat, on küll kohane ta eellugu ja käiku vaadelda.

Mõistagi oli sellel arengul oma kaunis pikk ja keeruline ettevalmistuskäik. Kuna pärispõlve ajal eestlastel üldse vähematki ütlemist polnud väljaspool oma kodu piire (kodunegi tegevus seisus „päris-härra valju valve all“), tuli rahva ihupäridusest vabastamisega a. 1816 ja a. 1819 seevõrra parandust, et kodu asjadesse enam ei puudutatud ja välimisel tegevusalal lubati, olgugi õige kitsastes piirides, mingimoeline oma tegevus. Anti võimalus tegutseda üldsuse heakorra alal enda tarvete kohaselt. Seati sisse vallakohtud ja kogukondlik asjaajamine. Nii võisid meie rahva liikmed end hakata harjutama oma alu korraldama ühiskondlikul alal. Loomusunnil viis see edukäik poollesaja-aastasel arengul mainitud olukorra täienemisele. 1866. a. sai meie rahvas endale kaunis laiapiirilise kogukondliku omavalitsuse.

Väga suureks kahjuks kogu meie maa edu arengul oli, et maa juhtivad võimud ei taibanud tungivat tarvidust edaspisteks edusammudeks, vaid püüti püsida kord kujunenud raamides, kuigi need peagi tundusid kitsastena. Otse suure kärsitusega igatses ärganud eestlaste osavõtmise võimaluse järele ka maa üldasjade ajamisest, omavalitsuslikest maapäevadest, kus põlisel moel olid osalisteks ikka ainult mõisnikud. Seda nõuet hakkas avaldama 1878. a. järele täiel rõhul ka Eesti ajakirjandus.

Ning Vene riigi suurel uuenduste ajajärgul näis selleks kord ka lootust olevat. Kavatseti ka meie maal seada Vene siseriigi omavalitsuslikku korda, n. n. „maakogude“ (semstvode) näol, milleks käimas olid juba eeltööd. Kuid õnnetu Vene riigi troonivahetuse mõjul a. 1881, mis vabameelse keisri Aleksander II asemel paigutas ta üsna vastasmeelse poja, Aleksander III, vaibus see püüe ega saanud pärast ki enam elule tõusta, sest Vene valitsusvõimud tahtsid — nagu kõiki muid asju — ka kavatsusel olevat maomavalitsuslikku uuendust kasutada rahva venestamiseks. Uutes „semstvodes“ pidi valitsema „riigikeel“, ning et

see võiks takistamatult sündida, oli vaja enne õpetada rahvast vene keele mõistjaks. See aeg jäi aga tulemata.

Nii seisis ikka Eesti ühiselu areng pealesurutud tarretuses. Rahva laiematel ringkondadel polnud mingit osavõtmise võimalust oma avaliku elu arenemiskäigust väljaspool kogukondade piire. Iga ühistegelise korraldus avaliku elu alal oli takistatud, mis seetõttu veel raskemalt tundus, et eestlased olid üksteisest eraldatud ka kubermangupiiridega, ning kummaski kubermangus valitsesid mitmed erilised olud. Kuid hädas haaratakse kinni igast abinõust, ning enda kitsikuses oskasid eestlased leida ikkagi mingit teed üld- ja ühistegevuseks nendelgi aladel, kus seda salliti. Nimelt kultuurilises ja majanduslikus tegevuses. Eesti üldlaulupeod, rahvuslikud seltsid ja mitmet laadi muud ühingud võimaldasid luua mingit aseainet Eesti endise vabadusaja „majadele“, ning need olid ühtlasi väga mõjukaks abinõuks uute „majade“ aluse panemisel. Eriti olid ülemaaliselt levinud „Aleksandri kooli abikomiteed“ kohaseks kooliks maa ja rahva üldasjade ajamises ning rahvusliku ühissideme loomiseks — seks puhuks, kui selle teostamine võimaldub, mida kindlasti loodeti.

Ja see aeg tuli, aga tuli nagu tuulest tuisates kauase pikisilmi ootamise järele, mistõttu ta tulek kujunes niisuguseks, mis tõi kaasa valguse kõrval ka rohkeid varjukülgi ning nii tumestas õigustatud rõõmu, mida tunti suurtest saavutustest. 1905. a. „esimene Vene revolutsioon“, mis haaras enda pöörisesse kogu Vene riigi, eriti ta enam arenenud osad, muuseas ka meie maa, andis muude suurte murrangute juures võimaluse ka tärvavale Eestile ta rahvakogude korraldamiseks, — tema uute „majade“ loomiseks. Endastmõistetavalt ei võinud need olla enam Vana-Eesti aja taolised, mil oldi väljas „igauks oma eest“, vaid võeti tarvitusele uema aja nõuete kohaselt rahva asemikkude, ta esindajate kogu, loomine, et need saaksid tegutseda rahva volitusel ja ta nimel. Põhimõtteliselt on aga nüüdsed rahvaesinduskogud samalaadsed kui endised kõigi vabade kodanikkude „rahvakogud“, sest nendes avaldub ikkagi rahva tahtmine ja soov, muidugi mõnikord ka rängalt eksides, aga see ei muuda põhimõtet.

Ei ole siin kuidagi aeg ega koht 1905. a. suurest liikumisest ligemalt kõnelda, mis jättis meiega maale tunduvaid jälgi, nii rõõmsaid kui kurbigi. Siin vaatleme ainult sündmust, mis meil on kõneaineks: Eesti rahva valitud esindajate kokkuastumist ülemaalisel kogule, maa üldasjade korraldamiseks,

Harju ringk. Valtu samariitlased 1881.
Keskel kursuste juhataja prl. dr. Viesel, temast pahemal
jaoskonna esinaine prl. Käspert. Taga kuulajad kaitse-
liitlased.

nii endisaegsete Eesti „majade“ uuendamist, milles peitus juba Eesti omariikluse algidu. Endastmõistetavalt ei võinud tolleaegsetes oludes unistadagi mingist Eesti iseseisvusest, omariikluse loomisest, vaid lootuste ja ootuste ülimalt tipuks oli võimalikult laialise maa-omavalitsusliku korra (autonoomia) saamine, Vene riigi küljes. See vaade oli omakohast asjale kahjuks. Nimelt liikumise äärmise voolu kandjad vaatasid kogu asjale liialt vene vaatevinklist ning esinesid siis ka nõuetega, millega eestlastel otsekohest tegu polnud (muuseas nõuti sõjavägede äratoomist Mandžuriast, protesteeriti Peterburgi tööliste vangivõtmise vastu, ühtlasi avaldati neile kaastundmust, taheti toetada vene üldstreike ning sooviti riigilaenusid tühistada — (asi, mida teatavasti tegigi Venes enamlik valitsus). Sellega koormati asjatult eestlaste enda arengu kava. Muidugi mõeldi niiviisi vene revolutsiooni poolehoidu omandada. Kuid teistpidi ilmusid õige selgesti juba tuleviku oma, Eesti, äärjooned nähtavale, sest esireas nõuti Eesti rahvuslikku vabanemist venestamise surve alt, rahvakeelele maksvust koolides, kohtutes ja loodavates omavalitsusasutustes, seejuures ka kogu eestlaste maa-ala valitsuslikku ühteliitmist ning — mis eriti tähelepanv — ka Eestist võõrandatud rahva osa — setukeste — „kajutoomist“; kõik Eesti omariikluse tunnused, mis nüüd on teostunud.

Mõnd üldviibet kõnesoleva suure murranguaja kohta, mis võimaldas Uue-Eesti majale aluspalkide panek, on siin asjaolude õieti mõistmiseks ikkagi vaja teha. 1905. a. 17. okt. tuntud „manifest“, mis nimeliselt andis Vene riigile põhiseadusliku riigikorra (konstitutsiooni), oli kahtlemata suur ajalooline pööre isegi üldajaloos, erilisel aga Vene riigile ja ka meie rahvale. Kogu ajaloo käigus on olemas koguni vähe niisuguseid nähteid, kus ühe korraga rahvale nii palju laialisi õigusi anti kui mainitud manifestis. Lubati anda koosolekute, ühisuste ja sõnavabaduse kõrval tulevasele rahvaasemikkude kogule täielik seadusandev võim, samuti ka seaduse täitmise üle valvamine, mistõttu kõigele senisele valitsuse omavolilisele tegevusele pidi lõpp tulema ning edaspidine riigiolude areng korraliku käigu võtma. Seda loodeti laialt manifesti ilmumisel.

Kuid peagi tuli pettumus. Kogu asjal oli küljes nagu mingi needus. Alul vähendas väga suuresti manifesti mõju, et ta tuli hilja, mil riigis ärevuslaine oli juba nii suureks kasvanud, et ta meeli enam ei rahundanud; (oleks ta varem tulnud, oleks küll lepidud vähemagagi, nüüd aga mitte enam). Teine ränk varjukülg oli, et valitsusvõim nüüdki asjale tõsiselt ei vaadanud, vaid püüdis tarvitada seniseid valemõtteid: palju lubada, aga vähe anda. Nagu nii tihti ennem meil ja ka mujal, taheti ikkagi — kujukalt öeldud — „värsket veini valada vanadesse astjatesse“, mis aga selleks enam kõlblikud polnud, vaid lõhkesid ja nii kogu ettevõtte nurja ajasid. Otse manifesti andmise tõttu sai üldine ärevus ja segadus veel alles õieti hoogu.

Et Eesti selles „tuulte pöörises“, milles kõnesoleval ajal viibis ligikaudu kogu Vene riik, kaasa pidi tegema, oli endastmõistetav. Meilgi tuli „rauda tagada, kuni see oli palav“. Aga seejuures ei suudetud püsida oma päraustes piirides, vaid anduti liiaks võõrastele mõjudele, mida muidugi üldises ärevuses ohtralt siia kanti. Saadi julgust lätlaste tegutsemisest, kes oma kärsitu loomu kohaselt kippusid kohe kaugemale kui Eestis usaldati minna ning satuti Venest tulevate kuulduste mõjul sealse revolutsioonilise meeleolu uima. Kalduti vaatele, et see on mingisugune otse üliloomulik vägev jõud, millest küll õieti ei teatud, kus ta on, kas ta meile tuleb ja millal tuleb, aga ometi usuti, et ta on, õige peale tuleb ja siin imet teeb.

Niisugustes oludes sattus ka meie maa kangesse käärimisse, mis kippus saama hädaohtlikuks. Püüdes

liikumise luua mingit ühtlust ja korda, avaldasid Tartu Eesti seltsid: „Vanemuine“, „Eesti Põlumeeste Selts“ „Eesti Käsitöölise Selts“ ja „Taara“ 4. nov. 1905. a. avaliku kutse „Eesti ülemaalse rahvaasemikkude kogu“ kokkukutsumiseks 27. nov. Tartusse, kus võisid „ilmsiks tulla kogu meie rahva soovid, tahtmised ja nõudmised, millega saaks ühissihti määrata ja sündsaid abinõusid sihi saavutamiseks leida“. Üksikuist püüdeist, mis rahva hinges liikumas, peab selguma rahva tahtmine, mis igale üksikule rahvaliikmele mõõduandvaks käsuks olgu. Ainult ühendatud jõududega ja ühisel tahtmisel võib korda minna õigust kätte saada, mida meie rahvale ja maale tõsiseks edenemiseks tingimata tarvis läheb“. Nii siis tõepoolest ülitähtis ettevõte — otsekohe endisaja Eesti „maja“ ülesande kohane.

Koosoleku eeskavva oli võetud tähtsamateks küsimusteks:

I. Praeguse poliitilise olukorra selgitus.

II. Missuguseid poliitilisi õigusi on meil elu loomulikuks edendamiseks tarvis?

1. Üleriiklikus elus:

- a) Riigi põhikord (konstitutsioon) ja poliitilised õigused.
- b) Riigi seadusandva (asutava) kogu kokkukutsumine täielise põhiseaduse valmistamiseks.
- c) Valimiskord rahva asemikkude kogusse; kas üldine, ühetaoline, otsekohene või salajane hääletamine? Valijate vanadus?

2. Omavalitsuses:

- a) Missugused on omavalitsuse võimupiirid. Rahvaharidus, politsei, kohus.
- b) Valimisõigus.
- c) Põhja-Liivi- ja Eestimaa vahekord.

III. Missuguseid abinõusid tarvitada poliitiliste õiguste kättesaamiseks.

IV. Koosolekul tekkinud küsimuste arutamine.

Nii oli eeskava valmistatud õige laiaulatuslik. Kuna aga mainitud küsimusi juba õige rohkesti oli käsitatud kohalikel rahvakoosolekudel (neid oli hakatud pidama 17. okt. manifesti saamise järele, mis selleks andis võimaluse, peatselt üle maa; need olid siis omakohast juba algastmelised „majad“), kus oli tehtud rohkesti ettevalmistavat tööd, võis loota, et saadakse asjaga korda. Selguse saamiseks, kuidas laialistes ringkondades kuski pool seisukorrale vaadatakse, oligi üldkoosoleku tarbelisus. Taheti igakülgselt arvamisi ja soove koondada, võimalikult kooskõlastada, ühtlustada, sihikindla korralduse põhjal ühise sihi poole püüdmiseks. Seejuures oli selge, et kavatsetud koosolekul polnud oma otsuste teostamiseks mingit seaduslikku kaitvat ja sundivat võimu, vaid ta oli õieti ainult nõupidav, teedotsiv kogu. Asjaolude tõttu ei olnud mõeldagi, et rahva asemikke saadakse valida moodsaate nõuete kohaselt, siis alles kättepüütava üldise valimisõiguse järele, vaid tuli leppida mingisuguse aseainega, nagu seda võimalus lubas. Sel alusel määrati kutses, et iga kodumaa linn saadaks neli asemikku, need valitaks avalikel rahvakoosolekudel, pooled tööliste, pooled majaomanike ja äripidajate poolt; samal viisil iga vald kaaks, üks peremeeste, teine maatarahva poolt, ning lisaks iga Eesti selts ühe. (On tähelepanev, et juba siis kogu „kodumaad“ — Tallinna kubermangu ja Põhja-Liivimaad — arvati ühiseks alaks, kuigi võimalusi jäeti, et kui need „Eestimaa“ asemikud Tartu tulla ei saa, siis valitagu seks maakonnalinnades peetavil koosolekudel vähem arv ühiseid saadikuid!)

Kavatsetud koosoleku tarvidust tunti kogu maal üldiselt. Aga selle õnnestumise kohta tekkisid varemalt takistused. Loomusunnil oli 17. okt. manifesti üheks

tagajärjeks, et seni pööranda alla surutud voolud võisid nähtavale ilmuda. Sellest sigis eesti seltskonnas ja rahvakihtides esimest korda lai lõhe ühiselu alal. Nagu paisu tagant pääsis valla siis juba meil rohkesti levinud sotsialism (milleks nüüd muidugi võõrsilt tuli õhutust). Ning see astus karedalt vastollu Eesti kodanlusega, kelle käes oli seni seisnud Eesti avaliku elu juhtimine. Arvustati kibedasti rahvaasemikkude valimiskorda; öeldi olevat ülekohtune, et valimises olid tehtud üheväärseks kõik linnad ja vallad, hoolimata nende elanike arvust; koosolek ei võivat nõnda olla õige kogu rahva vaadete peegeldus, vaid seal tahtavat kunstlikult tekitada kodanlikku enamust ning seega võltsida rahva soovide ilmsiks tulemist. Seda võtet laideti karmilt pahempoolsetes ajalehtedes ja „Tallinna tööliste vanemate nõukogu“ andis selle vastu välja erilise lendlehe, mida levitati 20.000 eksemplaris. Tööliste soovitati oma saadikuid ainult selleks Tartusse saata, et seal ebakohase valimisviisi vastu „kõige valjumalt protesteerida“ ja seletada, et niisugune kogu ei saa olla rahva tahtmise avaldaja.

Nende kurjakuulutavate nähete tõttu oli karta, et ettevõtte nurjub. Seda enam, et juba nädal enne asemikkudekogu — kongressiks hakati seda nimetama — kokkuastumist meie maa pandi sõjaseaduse alla. Otsekohe tarvitusele võtta seda veel ei saadud ning nii võis kongressi saadikute valimine takistamatult sündida. Ja hoolimata kõigest laitusest, mida pahempoolne vool avaldas, ei raatsitud ka seal kongressist eemale jääda. Sest rahvas oli üldiselt suures ärevuses — öeldi, et „maa on tuld täis“ — ja otsis teed mingiks lahenduseks, mida kongress näis töötavat. See tõttu läks täide vähemalt kongressi kokkukutsujate lootus osavõtu suuruse kohta. „Rahvaasemikud“ ilmusid 27. nov. Tartusse üle maa (isegi mere tagant), kokku üle 800 mehe. Kongressi pidamise kohaks oli Tartu „Bürgermusse“ suur saal, see täitis äärmuseni.

Väga halb eeltähendus kongressi käigule oli juba see, et kardetud torm ja äge vastolu, mida ju oodata oli, lahti puhkes juba kohe koosoleku avamisel lihtsa vormiküsimuse juures: Kokkukutsujad seltsid arvasid oma õiguseks enda poolt määrata koosoleku avaja ning selleks saata oma usaldusmehe Jaan Tõnissoni. Avakõne järele pidi muidugi tulema koosoleku juhataja valimine. Vastavool aga ei tahtnud Tõnissoni üldse kuuldagi, vaid hakati karedalt nõudma juhataja valimist. Kuna aga Tõnisson ikka püüdis edasi kõnelda, tekkis suur kära, valjud vahelehiided ja jalgadena trampimine. Seda ei saadud enam kuidagi vaigistada. Et Tõnisson ikkagi kõnetoolilt ei lahkunud, mindi teda kuuehõlmapiidi maha kiskuma, mistõttu tekkis isegi käsitsi kokkumine. Meeleolu rahunes koraks sellega, et ka Tõnisson soovitas asuda juhataja valimisele. Aga selleks kandidaatide nimetamisel puhkes lahti kära veel kõvema hooga. Muidugi pandi selleks ette ka Tõnisson, millest aga vastavool teadagi ei tahtnud, vaid omapoolt esitas juhatajaks advokaat J. Teemandi (nähtavasti asendajaks voolu pärisjuhile K. Pätsule, kes polnud ilmunud). Selle vastu seisis aga täie rõhuga parempoolne vool. Tagajärjeks oli kestev kära, vihased vastastikused hüüded ja kibedad etteheited, mistõttu kellegi kõneleja sõnu kuuldagi ei olnud. Koosolek kujunes nagu mässavaks mereks, mis vahutades kaldaid lõhub ja kellegi käsku ega keeldu kuulda ei võta.

Nii viideti kogu koosoleku aeg lõunast hilisõhtuni — üle kuue tunni — päris tühja ära. Ei saadud juhatajatki valida. Viimaks, kui juba üldiselt tüdinud oldi, tuli lahendus sellega, et Tõnisson, kes vahepeal oli nõutanud teise koosoleku ruumi „Bürgermusse“ väikeses saalis, hüüdis: „Kes tahavad teha rahuliku tööd, tulgu minuga koos teise kohta!“ Seepeale lahkusid suurest

saalist muidugi kõik Tõnissoni poolehoidjad ning mee- leolu rahunes.

Nii oli kongress kohe alguses lõhkenud ka- heks ja kumbki asus tegutsema oma ette. Suure saali jäänud koosolijad valisid üksmeelselt juhatajaks Teemandi, väikesesse saali asunud kogu teadagi J. Tõ- nissoni. Muud teha aga esimesel koosolekupäeval enam ei saadud. Tülitsest oldi nii väsinud, et kõik as- aajamine jäeti järgmiseks päevaks.

Aga „Bürgermusse“ suure saali enam kokku ei tulnudki. Tõnissoni mõttevoolu kandjad pidasid oma koosoleku ikka väikeses saalis, kuna J. Teemandit kan- dev vool asus ülikoolimaja aulasse, mis oli rahvakoos- olekute tarvitamiseks olnud juba 17. okt. järele.

Endastmõistetavalt luges kumbki vool ennast „valitud rahvasaadikute koosolekuks“, teist tunnistasid ebaseaduslikuks koguks. Esiti näis olevat tunduv enam- us pahempoolsel voolul. Hiljem aga läksid voolud segi. Pärast loetelid mõlemad oma koosolekust osa- võtjate hulka väikemes ja mõlemad said kokku üle 500 nime — nii siis üldarvust enamuse. Täiele selgu- sele asjas ei saadudki. Lahkuminevaid arve võib osalt seletada nii, et paljud rahvasaadikud käisid vaheldumisi mõlemal koosolekul ja sattusid nii mõlemas kirja. Teistpidi aga ilmus küll kummagi voolu kõven- dajaks ka eraisikuid, saadikuiks mitte valituid. Valve nende ärahoidmiseks oli saali ustel küll olemas, kuid nähtavasti nõrk. Tuntud „oma inimesi“ lasti sisse ainult „näo järele“. Oli aga ka neid rahvasaadikuid, kes ei läinud enam kummalegi koosolekule, olles vä- sinud ja tülinud tülitsest. Sattusin kõnelusse mõne Hiiu mehega, kes avaldasid rasket pettumust koosolekule tulemise kohta. Lootnud siit saada selgita- vaid teateid oma kodurahvale viimiseks, aga kuulnud ainult üksteise mahategemist. Ise ei teadvat nad kum- malegi poolele õigust anda.

Iseenesest oli rahvaasemikkude kogu „lõhkimine“ kurb ja kahjatsav nähe. Aga teistpidi oli sellest oma tulu. Lahus olles võis kumbki pool tegutseda oma ette suuremate lahkkelideta ja nii viljakalt kahel järgneval päeval suure hoole ja agarusega tegutsedes saadi valmis koosolekule seatud laialdase päeva- korraga (mis eespool toodud). Selle võttis endale omaks ka aula koosolek, tehes ainult vähemaid muu- datusi.

Nende koosolekute käigu ja neil tehtud otsuste lige- maks kirjelduseks pole selles kirjutises enam mahti. (Otsused jäidki sel puhul teostamata.) Märjime ainult veel mõningaid üldjooni.

„Bürgermusse“ koosolek töötas selles juhtmõttes ja nendes raamides, mis kogu kokkukutses seatud, püüdes asjalikkuse, rahulikkuse ja seaduslikkuse teel. Ikkagi olid ta otsused õieti paljunõudvad. Nõuti kogu Eesti kodumaale ühtlast, laialdast omavalitsust, ametikohtades, koolides ja kohtutes rahvakeele maksvust, nii üleriiklikel kui ka omavalitsuslikel vali- mistel üldist hääleõigust (ka naissoole), tulumak- su seadmist varanduse suuruse kohaselt, kaudsete mak- sude võimalikku kaotamist. Kõigepealt päriti aga sõ- jaseaduse kaotamist, samuti ajutist omavalitsuse korda kuu aja jooksul ning joogikohtade kinnipane- kute elanike enamuse soovi puhul. Valiti ka „juhataja komis- jon“, kes edaspidise asjakäigu kujunemise kohta mää- rusi annaks ning kongressi nõuete täidesaatmiseks eri- saatkonna Peterburgi saadaks jne.

Tunduvalt teist laadi kandis aula koosolek. Tea- dagi võttis ka tema vastu samamõttelised nõuded kui „Bürgermusse“ tehti, läks nendest veel palju kauge- male, laiemale, sügavamale ning põhimõtteline vahe oli selles, et kuna „Bürgermusse“ otsustati esiti oodata va- litsusvõimude vastust oma nõuetele ning alles siis, kui

see tuleb eitav, tarvitusele võtta valitsuse vastu „vagusa vastupanu“ abinõusid: maksude maksmata ning riigi- valitsuse ametnikkude tähele panemata jätmine jne., ot- sustati aulas kõiki nõudeid kohe ja oma käe peal teosta- ma hakata, koguni arvestamata, et selleks ometi oli vaja reaalselt võimu ja veel õige tugevat. Seda polnud aga teatavasti mujal kui oletuses, et vene revolutsioon võid- dab ja seetõttu ka meil tuleb ise kõike võtta, mis vaja. Suurustati, et kõdunenud valitsuse ümberlõkkamiseks on vaja ainult üht tugevat tõuget. Oldi suggereeritud Venest valgunud „punasest uimast“.

See meeoleolu mõjus uimastavalt ka kainematele osavõtjatele, nii et ei hoolitud hoivatavatest häälest, isegi juhataja omast mitte; „kõik vasturääkimised tun- nistati tagulisteks ja tööliste vastasteks, tehti koguni naeruks“). Tagajärjeks oli siis, et otsustati asuda õieti revolutsioonilist maiku kandvatele uendustele, se- nise korra põhjalikumale ümberloomisele. Kõigepealt otsustati lõplikeks tunnistada senised kogukondlikud va- litsused ning nende asemele valida, nagu mitmed kogu- konnad juba teinud, muidugi üldise hääleõiguse alusel, uued „revolutsioonilised omavalitsused“, kes kogukonna asju korraldaksid iseseisvalt, valitsuse ametnikelt küsi- mata. (Ei mõeldud sellele, et seda ometigi ei saa teha ilma tarvilise ettevalmistuseta.) Õieti kaugele mindi aga maaküsimuse lahendamise nõudes. Võeti nõus kohe ära võtta kõik kroonu kirikute, kloostrite ja rüü- telkondade maad kogukonna omanduseks, tulevikus aga „kõik maa, nagu muudki tarbeasjade valmistamise abi- nõud, eraomanikelt võõrandada ja terve seltskonna ühi- seks omanduseks anda“. Teadagi panid ette ka töölised omapoolsed laialised nõudmised. Nii sai kongressi ot- suste nimestik õige pikk: 14 punkti. Neid vaadeldes jääb mulje, et nad vastu võeti kergemeelselt ja tujukalt; nende tõelisele teostamisele mõttes vististi vähe osa- võtjaid. Mõnutseti aga sellega, et õige palju ja suuri sõnu teha.

See oli aga kogu ettevõttele rängaks kahjuks. Sest otse kirjeldatud „revolutsioonilised nõudmised“ andsid põhjust valitsusvõimudele maale karistusalkade saat- miseks, kes asusid tegutsema täie karmusega. (See asi ei puutu enam meie kirjutise raamidesse.) Nende tu- leku järele polnud muidugi enam mõelda mingile aula koosoleku otsuse teostamisele. Aga paberile jäi ka „Bürgermusse“ programm. Sest muutunud oludes polnud enam mõtet selle täitmist valitsuselt nõudma minna, ei saadud ka mõelda mingisugusele „vagusale vastupanule“.

Väliselt näis uue Eesti esimese rahvaasemikkude kogu ettevõtte nurjunud olevat. Sisemiselt aga mitte. Sest kõigist 1905. a. liikumise saavutustest jäid otse sellest püsima kõige mõjukamad jäljed ja parema tuleviku kujunemise idud, mitte just otsekohele, küll aga kaudselt. Sestsaadik ei saanud enam uinuda aade, mõte ja püüde Eestile saavutada oma rahvaesindust, nüüdisaja kohast „maja“. Seda ei tulnudki enam kaua oodata. Tosin aastaid pärast Tartu rahvakongressi, juuli algpäevil 1917. a., võidi pidada Tallinna „Estonias“ uus ülemaaline rahvuskongress, hoopis mõjukam kui eel- mine, aga üldiselt samadel radadel käiv ning rohkem jälgi jättev. Ja otse samal ajal, 1. juulil, avati Tallinna Toompea lossis, põlises maa valitsusvõimu asupaigas, Eesti esimene täiesti seaduslik korras valitud rahva- esinduskogu — maapäev —, mille sülest järgneval aastal kasvas Eesti Ajutine Valitsus omariikluse teostami- seks ning 23. aprillil 1919. a. võidi avada Eesti Asu- t a v K o g u, maale ja rahvale uue riigikorra loomiseks, millega valmines uue Eesti õige „maja“.

H. P r a n t s.

*) M. Martna hinnang „Punastes aastates“, lhk. 166.

Piirialuseid Sõjapäevi

Piirielanike vintsutusi sõjapäevil

Õppur-sõduri mälestusi vabadussõjast

Minu kodu, pool km Narva-Jaanilinnast idapoole, neutraalsel maaribal Eesti-Vene piiril, oli vabadussõja ajal paljude lahingute tallermaaks. Pidime elama üle palju raskeid päevi. N. poolmõisa, kus tol korral elasime, minu isa olles metsavahiks L. mõisa metstkonnas, tegid kahurkuulid ja tuli maatasa.

Perekonnaelu paisati segi, et sageli oli iga perekonnaliige erikohas ja omaette...

Kui tuletada neid sündmusi meele kronoloogilises järjekorras, siis juba saksa okupatsiooni ajal oli meil, piirielanikel, mõnesuguseid ebameeldivusi ja kitsendusi. Valitsemine ja võimuküsimus kuulus meie ümbruskonnas Nõukogude Vene kompetentsi. Ja kuna Narva oli okupatsiooni-vägede valitsemisel, siis oli tehtud liiklemise kohta kitsendavaid määrusi. Aga linnas on ju käimist alati ja ikka, inimesel, kes elab linna külje all! Mina käisin sel ajal Narvas koolis, kommerts-gümnaasiumis.

Sakslaste poolt oli tehtud korraldus kooliminekuks ja kojutulekuks õpilasile vaid teatavalt tundidel. Seda tuli alati pidada silmas ja meeles.

Täiesti suleti piir õhtul pimedat tulekust koiduni, kõrgepinget voolu traattõkkeisse juhtides. Kogu rinde ulatuses valgustati piiritõkkeid öösel prožektoritega kõrgendikelt. Piirist läbi tungida katsuja, kes kummikinnastega varustatult elektriseeritud okastraate katsus kääridega läbi lõigata, lasti maha hoiatamata. Siiski kombineeriti Vene poolt tihti ületulekuid, kusjuures mõnigi, kes, asjas mitteteadlik, traati katsunult põles söeks. Nägin ise kord säärast ohvrit. Ta oli püüdnud kasutada kraavi, et tõkke alt läbi ronida, ja puudutanud selle juures seljaga traati. Mitmekordsed tõkked, läbi põimitud ja tihedad — ei ole lihtne sellest tungida läbi!

Sakslased läksid.

Taganemine algas otsekohe, kui Nõukogude Vene 1918. a. sügisel alustas Narvale pealetungi. Nad tarvitasid vaid väikesi kaitsevõtteid, lastes õhku raudteesilla Narva jõel ja pannes põlema puusilla. Vahetati ka mõningaid kahuripauke üle meie elamu. Istusime toas

ja kuulasime hirmuga kuulide vingumist. Öhtupoolsel ööl — lahendasin parajasti rehendusülesandeid — käis äkki hiiglamürts. Väike lamp kustus, tool, laud ja kõik asjad nõksatasid ning laest tuli liiva. See oligi silla-plahvatus. Siis — üks öö — ja enamased olid Narvas peremeheks. Tapeti inimesi: preestrid, ärimedid jne. Minu tuttavaist tapeti papp isa Dimitri.

Mõningad Rahvaväljal mahalaskmisele viidust pääsid eluga, kuna laskmisi toimetati kiirustades. Nii pääsis keegi ärimed B. L. ja mõned teised, kes laskmise ajal viskusid pikali.

Kuid Narva ei jäänud enamlaste kätte kauaks. Eesti väed, Narva vallutanud, võtsid positsiooni Narva eeslinnas. Nii jäime tulelinile ja nüüd juba pikemaks ajaks. Vahest olid enamlased meil peremeheks, seal-samas tuli sisse eesti luuesalk. Oli terve rida ärevaid päevi, mil puhkusele ja magamisele ei saanud üldse mõeldagi. Kel oli kelder, pugesi sinna varjule laskmist ajal, kel ei olnud, see istus oma elutoas, vaadates surmale vastu lahtiste silmadega. Mõnedki põgenesid metsi kaudu linna, võttes asjadest kaasa vaid hädatarvilisemaid. Teised jälle otsisid pelgupaika sois ja rabades. Inimesed olid nagu halvatud, et midagi teha või ette võtta — ikka nagu ootasid midagi. Mäletan üht pühapäeva hommikut, mil mõned vindis punaväelased-kuulipildurid tulid meile. Komissar pörutas rusikaga lauale: „Hy, te: ерѣ Нарва нама!“ Seadsid üles rasked kuulipildurid ja alustasid Eesti positsiooni tulistamist. Laskurite-jalgväelaste ahelik pidi alustama Narvale pealetungi Eesti poolt, Narvast, reageeriti sellele „häämatusele“ mõne šrapnelliga, kusjuures üks mürsk lendas otse meie asulasse. Killud tapsid punaste kuulipilduri, sünnitamata hooneile kahju. Venelased põgenesid, tuleandmist katkestades. Hiilisin toast välja, parki, et näha, kuidas areneb lahing. Sain siis suurema sõjaelamuse osaliseks: pargis lebas langenud enamlane, peahaavast nirisedes veidi verd. Aga tol ajal ei tundunud see kuigi ebaharilikuna, võtsin seda täiesti külmavereiliselt, vaadates vaid korra ja mõeldes: „On saanud alles tubli obaduse!“ Teine elamus, mida mäletan neilt aegadelt, on papipäästmise lugu. Preester K. varjas

end meie juures punaste eest, kes teda käisid otsimas, et viia täide tagaselja määratud surmaotsus. Ükskord pääsis ta vaid üle noatera. Nähes punaste salga tulekut ta peitis enda meie riiteruumi, riiete taha. Komisar vaatas vaid üle ukse põhjalikku otsimist teostamata. See oli õnneks. Meilegi tegi muret tema varjamine: kui leiavad, ega siis nalja ole. Tegime ruttu päästmisplaani. Toimisime nii: õhtu saabudes riietus ta vene külamehena ja alustasime rännakut — mina ja preester — et metsade kaudu suunduda Narva. Meid nähti ja peatati punaste eelvahtide poolt. Kuid seda olime juba arvestanud. Ütlesin neile heas vene keeles, et rauk on minu isa, pime inimene, kellega põgenesime laskmiste eest metsa. Panningi luuresalga vanema uskuma loo tõepärasust ja nii pääsime.

Kord eesti väesalk, tulles luuresse, võttis kaasa minu isa, kuna tema hästi ümbruskonda ja kõrvalisi teid tundes võis olla abiks. Isa andis neile kaardid ja plaanid, mida ta punaste eest oli suutnud hoida salajas, ja viis väesalga eelvägedest läbi K. küla alla, seljataha. Retk õnnestus.

Ilmusid ootamatult sinna punaste asulatesse, võttes mõningaid vange ja saades saagiks varustust ja laskemoona. Isa võetigi siis Narva roodustaapi, välja luuresse, kust ta edaspidi abistas mitmeidki lahingretkeid, kui maastikku hästi tundja. Kuna isa oli nüüd eesti kaitseväes, tekkis minulgi soov saada sõduriks, olgugi et olin alles alaealine. Ema ja õde ei tahtnud mind küll ära lasta kodust, öeldes, et nemad ei suuda

siis kannatada välja seda närvesöövat elu tuleliinil. Lippasin siiski minema, mööda metsi kuni Tõrvalani, kust Eesti poole üle läksin, jõudes vaenlase eelosadest õnelikult läbi. Esitasin Narva komandandile sooviavaldu vabatahtlikuna kaitseväge ridadesse astumiseks. Mind võeti vastu õppur-pataljoni, mis asus I realgümnaasiumi ruumes. Seal oli elu alul kohe huvitav ja kodune, kuna leidus ees nii mõnigi koolivend. Tehti õppust, õpetati relvade käsitamisoskust. Käisin sealt tihti vaatamas piiri poole, kus teadsin olevat oma ema ja õe. Kuidas on nendega? Piiril põlesid majad leegitsevais tulekeelis — kas ei põle meigi maja? Olin äärmiselt rahutu nende pärast. Aga suur oli heameel neid peagi Narva tänaval elus ja tervetena kohates. Teatasid vaid kurva uudise, et maja ja vara on tules hävinud. (Nagu kuulsin, põletatud hooned strateegilistel põhjustel maha, et võtta punastelt Narva külje all pesitsemise võimalus.) Nüüd olime siis ometi ühelt poolt, ära piirilt, väljas punaste vägivallast ja kahe võimu vahel kõikumisest, ehkki puupaljad. Uhkustundega kandsin sõduritärni õppurmütsi ees.

Lühiajalise sõjatehniliste võtete omandamise järelle saadeti pataljon roodudena liinile, jaotades õppur-sõdureid Kuperjanovi partisanide pataljoni ja soomusrong nr. 3 dessanti. Lahingusse minek ei olnud mulle enam uudiselamuseks, olin juba enne tulega ristitud ja saanud tubli kooli sõdurieluks, elades lahingu piirkonnas. Tegin kaasa rea lahinguid Ingerimaal. Kuid see kuulub juba eripeatükki.

Grupp kodukaitse liikmeid Rõuge malevkonna taktikalistel õppustel.

Tervitusi üle lahe

Soome vennasrahva
13. sünnipäevaks

Täna, 6. detsembril, saab meie vennasriik Soome 13 aastat vanaks. Lähitame sel pidupäeval oma kõige soojemaid tervitusi üle lahe, soovides oma vanemale vennale jõudu ja arengut oma kodu ülesehitavas töös.

Soomet oleme meie võtnud alati vanema vennana, kellelt on olnud ikka midagi õppida ja midagi võtta eeskujuks. Väga palju ideid ja eeskujusid oleme meie ammutanud soome kaitseliidu tegevusest, õppides nii mõndki ja sammudes siin samm-sammult vanemale vennale järele.

Eestit ja Soomet seovad mitte üksi hõimused, vaid ka südamlük sõprus ja vendlus meie kodumaa rasketelt katsumisaegadelt. Iial ei saa meie unustada soome vendade appitulekut Eestile vabadussõja mõlul, mil pealesuruva vaenlase löi taganema just soome abivägede tulek ja see vaimustus, mis tekkis meie rindel abivägede tulekuga.

Nüüd, pärast pikki rahu-aastaid, mil mõlemad vennasriigid oma kodu ülesehitamise töös on jõudnud jätta kümnendaidki versteposte seljataha, on sõprus mõlema riigi vahel süvenenud aasta-aastalt ja seda just peamiselt üksteise paremini tundmaõppimise ja paremini mõistmise kaudu.

Noorte riikidena on niihästi Soomel kui Eestilgi põhjust oma sünnipäevil möödunud aegadele ja tehtud tööle tagasi vaadata, sest kogu senine olemine ja elamine on sündinud loomise ja saamise ajajärgus, mil on õppida ja tähele panna palju. Kui meie võime oma kodu loomise sihis tehtud tööle tagasi vaadates kordaläinud tulemustest rõõmu tunda, siis on Soomel selleks veel enam põhjust: tema areng on olnud mitmeti jõudsam ja suuremate tagajärgedega.

Kindral L. MALMBERG,
Soome kaitseliidu ülem.

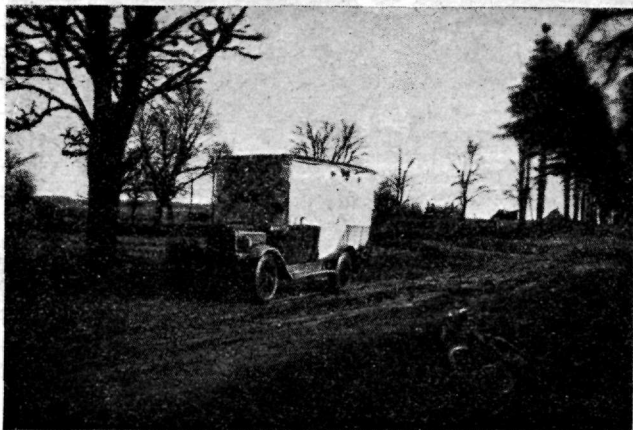
Tänane päev on Soomele jälle järjekorraliseks verstepostiks, mil ta võib pisut seisatada ja maitsta tehtud töö lõbu.

Soovime sel pidupäeval oma vanemale vennale palju õnne ja palju edu.

Ja Soome rahvale, tuhande järve ja kaljulla poegadele-tütardele — suojeluskuntalastele — kõigile meie südamlükud tervitused ja õnnesoovid!

Sõda

vabadussõja-aegseil lahinguväljadel

Rõuge malevk. taktikalistelt õppustelt. Soomusauto.

Šrapnellipilduja laadimine.

× Siniste juht komp.-p. Jakob Juul ratsakäskjalgedega.

Rõuge malevkonna taktikaline õppus 2. novembril k. a.

Pühapäeval, 2. novembril, korraldati Rõuge malevkonna kompaniide vahelised kahepoolsed taktikalised õppused Rõuge-Viitina vahelisel maa-alal.

Sinised: Rõuge ja Haanja kompaniid moodustasid 2. kompanii, kompaniipealiku J. Juuli juhatusel. Rohelised: Viitina, Laitsna ja Rogosi kompaniid moodustasid 1. kompanii, kompaniipealiku V. Rätsepa juhatusel.

Et õppuse algus oli määratud kella 7 homm., siis võis juba kell 6 näha mehi ruttamas kogunemiskohtadesse gruppides ja üksikult. Kaugemal asuvad kompaniid, nagu Laitsna ja Rogosi, tõid oma mehed kohale omnibusega.

Huvi eeloleva sõja vastu oli kõigil väga suur, seepärast oli ka osavõtjaid suurel arvul kokku tulnud. Malevkonna nimekirjas seisvast 172 mehest oli välja tulnud 139, seega 81,4%.

Mitte ainult kogunemiskohtades pole elevust märgata, vaid ka Rõuge algkooli juures on kibe töö käimas. Seal töötavad hoolsasti naiskodukaitse pere liikmed, kokku kolmest jaoskonnast: Rõuge, Haanja ja Laitsna. On ju nende ülesanne sõja lõppedes väsinud mehi sooja supiga vastu võtta.

Üldolukorra järgi on sinised pärast veriseid võitlusi 1. novembril kõrg. 94,8 ja Tealase küla juures sunnitud taganema ja organiseerivad kaitset Rõuge asunduse ja Rõuge kiriku juonele. Rohelised on peatuma jäänud Viitina vallamaja ja Masoni juonele. Kontakt vaenlasega on kaotatud.

2. novembri hommikul sai siniste luure andmeid, et vaenlane kavatses pealetungile asuda ja vallutada Rõuge asunduse — Rõuge kiriku juone — ning edasi liikuda Võru peale.

Kell 7 võis mõlemates kogunemiskohtades hoogust tegevust märgata. Sinised organiseerisid kindla kaitse Rõuge asunduse, Ala-Rõuge ja Rõuge apteegi juonele, kuna rohelised asuvad pealetungile, et vallutada siniste positsioon. Pealetungi suund Võru-Rogosi maantee.

Esimesed ägedad „kokkupõrked“ tekkisid roheliste eelosade ja siniste eelpositsiooni vahel Rõuge vallamaja ja vabadussõjas langenud kpt. J. Vreemani mälestussamba juonel, kus roheliste eelosad taganema löödi. Roheliste suuremate jõudude survele aga oli siniste eelpositsioon sunnitud taanduma.

Eriti ägedaks kujunes lahing siniste pea-vastupanupositsiooni eelserva ees, kus mõlemad pooled panid välja oma viimse. Roheliste pealetungi toetas soomusauto, kuna sinistel jälle oli fuggasse, šrapnelle ja paüksigranaate suurel arvul. Mõlemad pooled avaldasid

visa võimu. Sinistel oli ülesandeks maksku mis maksab Rõuge joon enda käes hoida, kuna rohelised pidid Rõuge joone vallutama. Õppusi juhtivad pealikud olid oma kohal ja panid maksma kõik, et läbi viia nendele antud ülesanded.

Lahing on efektiivne. Püsside pragina sekka kostsid fuggasside ja šrapnellide lõhkemise mürsud, nagu vabadussõja ajal, mil punased pommitasid Rõuget ja ilus Rõuge maastik oli tehtud sõja tallermaaks.

Juba ründavad rohelised mõlemate tiibade pealt vägeva hurraa saatel ja sunnivad siniste vasaku tiiva taganema, kuid parem tiib seevastu lööb roheliste rünnakud tagasi. Jälle kostab vägev hurraa, kuid varsti selle järele kostab vile õppuste lõpetamiseks ja vahvad võitlejad, kes üleni pori ja higiga kaetud, kogunevad Ala-Rõuge, kust mõlemad „vaenlased“ liiguvad ühises kolonnis ja ühise lauluga Rõuge algkooli juure, et „suure sõja“ ja „hirmsa viha“ peale, mis valitses „vaenlaste“ vahel, süüa ühiselt lõunat.

Rõuge algkooli saalis sünnib õppuste arvustamine. Poolte juhid annavad aru oma tegevusest, arvestades seda, kuidas oli olukord, ülesanne ja kuidas tema selle läbi viis.

Lõpuks tervitas maleva pealik kapt. J. Heljuste.

kõiki õppustest osavõtjaid südamliku ja vaimustava kõnega, tänades kõiki tehtud töö ja nähtud vaeva eest.

Seega on sõjaline külg läbi, ja ühiselt minnakse kodukaitse poolt valmistatud maitseva kapsasupi proovimisele, kus ütlevad tervitusi maleva pealik kpt. J. Heljuste, Võru linnaümbruskonna malevkonna pealik O. Jürgenson ja vastastikku „vaenlased“-sõbrad.

Pea ongi kõhud täis ja kodukaitsejad kogunevad koolimaja õuele maleva pealiku ärasaatmiseks. Pea ilmubki oodatu, jätab kõikidega südamlikult nägemiseni ja vägeva marsi helide saatel Rõuge malevkonna orkestri poolt lahkub pealik, viies kaasa parimaid muljeid Rõugest.

Üldiselt võib öelda, et Rõuge malevkonna taktikaline õppus oli paremaid Võrumaal. Pealikud, kes õppuse viisid läbi, olid hästi ette valmistatud, tuttavad maastikuga, olukorraga ja oma kohustega. Eriti heaks osutus luuretegevus, kus mõlemad pooled näitasid häid kombinatsioone, nii tulega kui ka maastikuga.

Peab ütlema, et ka ümbruskonna elanikud kaitseliidu tegevuse vastu väga suurt huvi tunnevad, sest mitmesajapealine rahvahulk oli õppusi jälgimas, võttes oma alla kõik kõrgemad kohad, kust võis õppuste käiku hästi näha.

G. S.

Kalevi malevkond pühitses 6. aastapäeva

Kes ei mäletaks neid pauke, mis kostsid rahulikul ööl vastu 1. detsembril 1924. a.? Need on raiutud kodanikele aju, kus mälestus sündmusest võib kaduda vaid ajutegevuse lõpetamisega. Need olid hoiatavad paugud, mis panid mõtlema ja tõendasid, et iseseisvust ihaldav kodanik ei tohi millalgi istuda käed rüppes, ei tohi unustada oma ülesandeid, ja et tuleb olla valvel, kui ei taheta kaotada seda, mille on meile võitnud need kaaskodanikud, kes oma parima, oma sooja südame ja keeva vere, ohverdasid kodumaa altarile ja langesid võitluses vaenlase vastu.

Aastasadade jooksul tuksunud kalevlaste veri paisus uuesti ja tõi välja need kodanikud, kellele isamaa on kõige kallim, on see, mille eest peab ohverdama sooja kodu ja panema kaalule elu. Paukude raginat kuuldes tuldi välja ning too silmapilk on inimesi tänapäevani hoidnud koos, et on võimalik pühitseda 1. dets. 1924. a. asutatud Kalevi malevkonna 6. aastapäeva. Ajamerre on valgunud jälle aasta ning kalevlased tulevad uuesti kokku, et mälestada möödunud päevi, nagu seda tehakse iga aasta 1. detsembril.

Aasta on inimelus suur, kuid organisatsioonil ja riigil väike elumõõt. Aastaga on jätkatud enda korraldamist, on tehtud enda kallal tööd, et saada paremaks. On kasvatatud end selleks, et olla kõigiti tubli kodanik, kes on alati valvel, kel ei suigu silm ega kaota kuulmist kõrv.

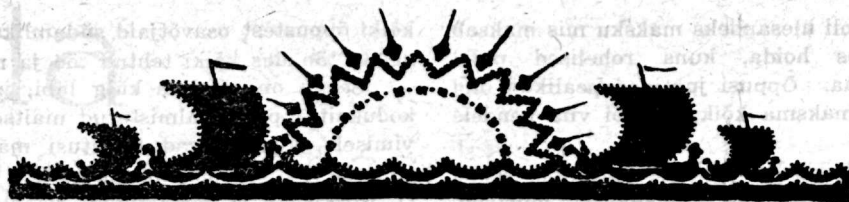
Detsember on Kalevi malevkonna aastapäev. Kuid

samal ajal pühitseb aastapäeva ka kogu kalevlaste kodukaitsejate pere nende näol, kes raskeil aegadel 1918. a. lahkusid oma äripäeva teenistuse ja töö juurest, võtsid kätte relva ja julgesti lauluga regedel sõitsid välja pealinnast vastu vaenlasele, kelle eesmärgiks oli tallata oma jalgade alla meie vabadus. 12 aasta eest, kui hüüdis sõjasarv, olid mehed valvel ja valmis. Tollest väeosast, mis loodi kiiresti, kuid kindlasti, on võrsunud Kalevi pataljon, kuid need sõjaaegsed mehed, kel igapäevane kodaniku teenistus on pannud täita muud ülesanded, on rohkearvuliselt koondunud Kalevi malevkonda, kelle ülesanne on eriülesandeid täita ainult raskeil silmapilkudel.

Nii on siin tegemist ühe perega Kalevi pataljoni ja Kalevi malevkonna juures. Mõlemas on vabadussõjaaegsed relvavendi ja see ühendab neid kaitseosi, kes ka tulevikus on valmis tõendama, et Kalevi veri pole tardunud, vaid vaiksest, kuid seda kindlamalt, tuksub edasi ja kutsub enda ridadesse neid, kellele on kallis ühine idee.

Seepärast on nüüd 1. detsembril põhjus noorema võsu hällipäeva puhul esimest õnnitelles tuletada meele ka vanemat võsu, kellega käiakse käsikäes sõprusidemeis rahu ajal, teades, et raskeil päevil jälle minnakse õlg õla vastu kaitsma sini-must-valget lippu.

H. Vismann,
propaganda-pealik.

❖ KUI PRIIUS TULI ❖ ❖ ❖ ❖

MILLAL SÜNDIS TALURAHVA PÄRISORJUSE KAOTAMINE

(Sellest suursündmusest esimese sajandi möödumise puhul)

23. mail 1816. a. Tallinnamaal ja 26. märtsil 1819. a. Liivimaa — nii seisis see kooli- ja õpperaamatuis, nii seisis see isegi kalendreis meie aegade ni. Nimetatud päevadele jäi see aupaiste.

Priiuse tulek, see vägevaim muudatus talupoegade õiguslikus olukorras, mis viis välja keskaja hämarusest uute aegade valgusele, oli siiski tähtsaim õiguslik akt 19. sajandi jooksul üldse. Ja teda on mälestatud ikka otsekui kõrgeimalt võimult alamaile kätteantud taevalise kingina. Selle ideoloogia tähe all kujunesid ka igakordsed talupoegade pärispõlvest vabastamise mälestuse pidutsemised isamaalise meeleolu loojaiks, kus priiuse andja oli valmis vastu võtma seda tänumeele avaldust, mis hoo-vas välja priiusele kiitust hõisates vabastatute rinnust. Selles suunas on loonud luuletajad oma parimad laulud ja komponistid oma ilusaimad viisid.

Mäletame ju veel väga hästi, missuguseks meeltülendavaks mälestuspäevaks kujunes maailmasõja kärale vaatamata ametliku priikslaskmise 100 aasta juubelil 23. mai 1916. a. Tallinnas, eriti aga paremate kõnelejate kaastegevusel aktus realkooli aulas.

Hilisema aja veel suuremad muudatused on talurahva priikslaskmise mälestamise tumestanud.

Ja nii ongi maksnud tänini lihtsameelne vaade, et 1816. a. käsuandmisega oligi sündinud priikslaskmine. Õieti aga ei sündinud kohapeal 1816. aastal talurahva priikslaskmise heaks tegelikult midagi. Priikslaskmine kestis ise Tallinnamaal 14, Riimaa 12 aastat ja lõppis esimeses 1830, teises 1831. aastal. Seega seisame käesoleval aastavahetusel selle suursündmuse 100 a. juubeli lävel, mis eelnimetatud aastal toiminud talupoegade õiguslikus olukorras.

Nii pole küll ühtlased talupoegade ametlikud pärisorjusest vabastamise päevad ega aas-

tad, kuid tegelikult sündis mõlemal päeval üks ja seesama. —

23. mail 1816. a. kinnitati Peterburgis keisri poolt „Eestima Tallorahva Seädmised“ ja „Eestima Tallorahva Kasso-Ramat“. Esimene neist korraldas vabakslaskmise käiku ja sellega ühenduses olevaid talitusi, teine astus jõusse pärast priikslaskmist jääva seadusena.

Peale selle anti samal päeval valitsevale senatile uute seaduste väljakuulutamise käsk, lõpetati talurahva asjus kokkuastunud komisjonide tööd ja avaldati juhatuskiri uuele kubernangu valitsuse juures kokkuastuvale komisjonile, kes pidi juhtima kaunis keerulist talurahva pärispõlvest vabastamise tööd kohapeal ja lahendama kõiki sellega ühenduses olevaid küsimusi, mis loomulikult tekkisid endiste peremeeste, mõisnike, ja priikslastavate vahel tähtsal silmapilgul.

26. märtsil 1819. a. kinnitati peaaegu samasuguse sisuga kahest jaost koosnev Liivimaa talurahva seadus, anti sellekohane täideviimise käsk Riia kindralkuberner markii Pauluccile ja avaldati käskkiri sellekohase kubernangu priikslaskmise komisjoni asutamiseks. Nii-siis kummalgi päeval kolm akti ja nende keskkohaks mõlemal juhul talurahva seadused, mis jäid ka muutmatul kujul maksma järgneva 40 aasta jooksul.

Mõlema talurahva seaduse § 1 järgi ütlevad nii Tallinnamaa, Liivimaa kui ka Saaremaa mõisnikud end vabatahtlikult lahti kõigist õigustest, mis siitsaadik olid rajatud „Tallopoegade pärris ollemisse ja pärris allaheitmise peäle“ nende määruste järgi, mis antud seadustes ette nähtud, „ommetegi sedda ennestele piddades, et Maa ja Pohhi Moisnikude pärris ommaks jääb, kui ennegi, seddavis, et neil Tallopoegadel, kes pärris-allama põlwest lahti antud, eddespidi Mõisawannematega muud teggemist ei olle, kui agga seddamõda, kuda nemmad teine teisega wastastiku kaupa ehk Kontrahti on

teinud.“ Et aga talurahvale on vaja uusi asutusi, mis seni puudusid, mille kordaseadmiseks vajatakse aega, peab priikslaskmine sündima järkjärgult: Tallinnamaal 14 a., Liivimaal 12 a. jooksul. Varem ais järkudes priipõlve üleminejad pidid juba ülemineku aastast peale pärima tal. sead. teiste poolte õigused, kuna aga 1830./1831. a. peale hakkasid maksma mõlemad seadused kogu ulatuses.

Kõigepealt jagati kõik talupoegade seisusse kuuluvad isikud 3 põhigrupi: talupidajad (ehk selleaegse nimetusega nuumajad), vallalised teenijad ja mõisateenijad. Pärispõlvest priipõlve ülemineku aeg kestis 8 aastat ja iga sinna ülemineku osa võis olla nii suur, kui palju ülemineku aastal sündis juure uusi inimesi. Nii olid 1816. a. Tallinnamaal ja 1819. a. Liivimaal vaid seaduste kuulutamise aastad, mil tegelikult ei sündinud veel midagi. Järgmine aasta oli õppimisaasta, mil ka kõik jäi veel vana viisi. Alles 1818. a. võis mõisavalitsus kogu talurahva jagada 8 jakku ja teha kindlaks, missuguses järjekorras need võisid astuda vabasse seisusse. Jagude määramine pidi aga sündima taluperemeeste, vallaliste teenijate ja mõisateenijate keskel igal pool eraldi. Peremeeste jagamiseks arvati kokku nende poolt mõisale tehtud ühe nädala teopäevad ja jagati arv kaheksale, millega tehti kindlaks üleminejate arv. Juhtus olema mõisal perekohti vähem kui kaheksa, jagati need kahte ossa, millest esimene osa võis astuda ettevalmistamise seisusse 4., 5., 6. ja 7. ja teine osa 8., 9., 10. ja 11. aastal. Osade jagamine aastate vahel jäi mõisaomaniku määrata.

Mõlemad talurahva seadused tõlgiti jala-pealt eesti keele, Liivimaa oma tuntud O. W. Masingi poolt, Eestimaa tal. seaduse tõlkija on teadmata, kuna viimane seadus ise on trükitud Tallinnas 1816. a. „Minuthi Lesse Kirjadega“. Tõlgitud kujul saadeti need kätte külakogukondadele.

Kui keeruliseks oli tehtud vabastamine ise Tallinnamaal, sellest veidi pikemalt. Teise grupi kuulusid maata inimesed, kes jagati vanaduse järgi kolme jakku: 1) 17—30-aastased, 2) 30—45-aastased ja 3) peale 45 a. vanad. Iga jagu neist langes 8 ossa. Oli aga jaotatavaid vähem või rohkem kui 8 ja osutus jagamine võimatuks, siis käidi peremeeste kohta antud reeglite järgi. Naised ja lapsed arvati nende vanemate, kasvatajate ja hooldajate järgi, kusjuures seadus üksikasjaliselt nägi ette ka võimalikke erandeid (lesed, vaeslapsed). Samuti talitati ka mõisateenijatega.

Kolm kuud enne kolmanda aasta jürapäeva andsid mõisapidajad haagikohtunikele teada nende arvud, kes astusid ettevalmistuse seisusse, kusjuures esimesse ossa kuuluvad olid loeteldud nimepidi.

Olid kõik talupojad ühes vallas jagatud jagudesse ja igas jaos edasiliikumise kord määratud kindlaks, astusid iga järgneva 8 a. sees välja: 1 jagu peremeestest, 3 jagu meesterahvaist, vallalistest, 3 jagu vallalistest naisterahvaist (I osa 17—30 aastani, II osa 30—45 a. ja III osa üle 45 aasta vanuseist) ja 1 jagu mõisateenijaist. Kolmanda aasta mihklipäeval teatati ühele peremeeste, 6 teenijate ja 1 mõisarahva jaole, kes neist järgmise aasta jüripäevaga astuvad ettevalmistamise seisusse. Sealjuures pidi talurahvas ütlema, kes neist soovib järgmisel aastal ära minna või paigale jääda. Nii võisid juba neljanda aastaga peremehed käesolevad kohad kas edasi rentida või otsida uusi, kusjuures rendist tuli tasuda $\frac{3}{4}$ tööga ja $\frac{1}{4}$ rahaga või viljaga. Haagikohtunikud valvasid selle järele, et igas 1804. a. vakuraamatus nimetatud talukohas, kus igas kolmes põllus külvati välja 3 tündrit vilja, ei tohtinud olla üle 4 töötaja isiku, välja arvatud talupidaja oma lapsed.

Taluperemehed, kes olid teinud rendikont-rahti kaks korda, kumbki kord kolmeks aastaks, said priiks 6 aastaga. Teenijate ettevalmistusaeg langes aga 4 järku: I-ses järgus (4. aastal pärast uue seaduse kuulutamist) võisid nad kohta vahetada, kuid palka juure küsimata, II järgus võidi palka juure küsida, kuid nad pidid teenima oma valla piirides, III järgus võidi liikuda juba ühest vallast teise ja IV järgus võis neid vajaduse korral sundida lahkuma. Kõige 14 ettevalmistamise aasta jooksul võis teenija kauba teha mitte lühema kui ühe aasta peale.

Mõisateenijate ettevalmistuse aeg langes kahte järku. I järgus olid nad kohustatud kolmandal aastal pärast uue talurahva seaduse kuulutamist teatama, kas nad soovivad kolmeks aastaks jääda edasi teenima või ära minna. Kuid mõisapidajal oli voli neid ka oma tahtmisel teiste maatameeste sekka arvata. II järgus oli neil luba enda kätte saada talukohti, tehes seal 3 aastaks lepinguid.

Esimest korda lubas seadus talupoegadel osta talukohti pärisomanduseks, missugust õigust sel ajal veel ei suudetud hinnata. Talupidajail võis see sündida 4., teenijail 5. aasta hakatuses pärast ettevalmistuse seisusse astumist.

... (§ 220) ... „Et selle Ma wasto, mis sünnib harida, alles nii kassinaste ma rahwast weel Eestima Kubbermango Rikis ellamas on, siis ei pea ühtegi Eestimaa Tallopojal lubba ollema, üle Eestimaa Kubbermango-Ma rajade ärraminna, ehk ühhegiga, kes üle nende rajade ellab, numamisse ehk tenimisse kaupha, enne kui hingekirjad üles näitawad, et selle sinnatse Eestima rahwa hulk saa peale-nelja kümne tuhhande (14000) meesterahwa hinge

arro peäle on tousnud. Siis wast sünnib Eestima Kubbermango Wallitsusest, Rittersawts-hauptmanni Herrat senna jure wottes, Passid Eestima talupoegadele anda, Wennema teiste Kubbermango maile minna...

(§ 222.) Nisamma pissut antakse Eestima talupojale lubba, Eestima Kubbermango Ma Linnade sisse, ehk senna ringi mis nende järrel on, kui ka Jama küllasse ja Sirenitse küllasse, mis kauplemist prukiwad, ellama minna, ligumatta pärrandust seal ennesele nauda, ehk nendega, kes seal ellawad, tenimisse kaupa, ehk Linna made pärrast numamisse kuntraktid teha, — enne kui keik sellesinnatse Eestima rahva hulk, mis ei tohhi Kubbermango maast wälja minna, hinge-kirjasid möda, saa peale kahhekümne tuhhande (120,000) meeste rahva hinge arro kätte sanud. Siin maksab ka se, mis 220-ma numri all on kästüd.“

Mõlema talurahva seaduse raamatu juure on paigutatud isesugune tabel, millest tarbekorral võib näha, kuidas pärispõlve kuuluv rahvas tuli jaotada jagudesse: talupoegadesse, maatainimestesse ja mõisarahasse. Nende jagude arv polnud vähem ega suurem kui 64!

Vaadeldes 1816. ja 1819. aasta talurahva pärisorjusest priikslaskmise seadusi tuleb tunnistada, et priikslaskmise keerulisus ei jää ta ha isegi mõnest suurriigi mobilisatsiooni plaanist, nii üksikasjaline ja omapärane on ta. Pika ja vaearikka pärisorjuse sajandite järele pidi kogu rahvas veel iseäraliste ettevalmistusaastate kaudu käima läbi otsekui puhastussõelast, kus viimast korda pandi proovile ta kannatus ja pikameelsus. Miks see aeg pealegi oli nii pikk ja järkjärguline, seda ei seleta meile enam keegi. Selle juures on aga siiski koguni üllatav järgmine asjaolu:

Kõik suuremad talupoegade elu parandamised seadusandluse kaudu, olgu see 1804., 1857., 1905. või 1917. aastal, on seotud suuremate rahutuste tekkimistega, vastuhakkamistega ja verevalamistega. 1804. a. seadusele järgnes Kose-Uuemõisa, 1857. a. — Mahtra, 1905. a. Tallinna turu ja 1917. a. ja sellele järgnevaid aastaid mäletame veel kõik. Igal pool näeme muudatuste küljes verd ja mõnikord väga palju. Ükski nimetatuid pole tulnud välja puhtalt, seevastu jääb igaüks neist ajalukku määratuna.

Selt seisukohalt vaadatuna võiks arvata, et lugu ka 1816./1819. a. seaduste juures ei tohiks olla teisiti, seda enam, et need ju nii palju

lubavad, kuid nii pikalt ja visalt seda kätte annavad. Kui kergesti oleks siin võinud tekkida asjata suuri lootusi, vaeleavamisi, segadusi, vastuhakkamisi, mässe? Kuid kõik see puudub täiesti ja talupoegade priikslaskmise ajast ei ole meil teada juhtumeid, et seda oleks tumestanud rahutuste puhkemine. Pilt saab veel selgemaks, kui tuletame meeles arvamisi, et talurahva põlv pärast priikslaskmist veel halvenes, mis pidi sünnitama omal ajal kahtlemata petlikke lootusi. Mis tulemata jäid, olid verevalamised. Ja kõigi viimaste sajandite keskel olemas olevate muudatuste kõrval seisab talurahva priikslaskmine erakuna. See on sündinud õiglases ja vaikes röömus, kus meie pärisori astus vääriliselt maailma rahvaste sekka, näidates, kas ta on väärt vastu võtma ja kultuurrahvana tarvitama süllelängenud saatuse kinki.

1830./1831. a. on seega need õiged priiuse tuleku aastad, mil astusid ettevalmistuse seisust ihupriiuse aastaisse viimsed jaod talupoegadest, maatainimestest ja mõisateenijaist, mil kadusid ettevalmistusaja ajutised määrused ja astusid jõusse priipõlve seadused. Võrreldes aga aastasadu kestnud pärispõlve meie maal ja selle eelkäijaid inimsoo halli hämaruseni võib 19. sajandi alul maad leidnud sündmust seada kõrvu vaid 20. sajandi alul maad leidnud sündmustega. Kõik teised on koguni väikese tähtsusega nende kõrval.

M. M.

Liivi kubermangu talupoegade priikslaskmise tabel A.

	Seaduse kuulutamise aastad	Taluperemehed		Sulased ja mõisarahvas	
		I pool	II pool	I pool	II pool
		Priikslaskmise aastad		Priikslaskmise aastad	
Seaduse kuulutamine					
1820	1				
1821	2				
1822	3				
1823	4	1			
1824	5	2	1		
1825	6	3	2	1	
1826	7	4	3	2	1
1827	8	5	4	3	2
1828	9	6	5	4	3
1829	10	—	6	5	4
1830	11	—	—	6	5
1831	12	—	—	—	6
1832	13	—	—	—	—

Jutustas sõprade seltsis Harald Pöld. Jutustas oma 18. sünnipäevast sõjajäiiril. „Kuidas? Kas sõjamürinas siis üldse mahti saab mõelda sünnipäevale?“ küsitelid sõbrad. Ja tõesti, tundub naeruväärsena tuletada meele ühe inimese sünnipäeva, kui samal ajal surm välgutab kõikjal vikatit ja tuhandeid mehi maetakse hauda.

„Ega seda tühja asja ise tähele panegi,“ rääkis Pöld, „aga kodused tuletavad meele. Nii ka mul. Olin alles koolipingilt pääsnud, kui surusin sineli selga ja sõjaväljale. Ajad olid kibedad. Narva juures oli vaja puhastada riigipiir punastest, Lõuna-Eestit ähvardas landesväär. Tuli uusi kodumaakaitsjaid õpetada rutuga käsitama relvi ja veel suurema rutuga saadeti neid rindele. Iga mees oli kallid.“

Meid, noori, vallutas sõda oma salapärasusega. Ärevusega ootasime esimest tuleristimist ja vaimustusega tormasime võitlusse.

Sageli rassiti rida päevi ja öid unetult ja olles näljas. Oma väikese arvu juures pidime jääma esirindele, olgu surm või elu.

Landesvääriga seisis otsustav võitlus ees. Ülemus ütles: „Poisid, et teate, mis on võita, mis kaotada? Näitame, et oleme eestlased. Ei väsimust, hirmu ega armu! Eelseisvad võitlused määravad vabariigi saatuse.“

Võitlus arenes Läti pinnal. Saabus ägedaid lööminguid ühe gipsivabriku pärast. Ma teenisin siis ratsa-

sidemes ja mulle tehti 1. juulil ülesandeks juhtida laskemoona-voor rindele.

Asusin kohe ülesande täitmisele. Sõitsin minema, koolipoisi müts peas, kiiver kolksub kaelas, möök vöö ja karabiiner risti üle turja. Suvine ilm soe ja selge. Kahurite mürinat aga pool maailma täis. Teadsin, et täna kõmmutatakse sakslasile kaela mitu koormat laskemoona. Tarvis oli asi õiendada ruttu, sest midagi pole sõjas halvem kui laskemoona puudus. Kui kahureil ikka jätkub kütet ja püssidel padruneid, ei siis sõduri meeolelu lange.

Moonavoor koosnes kuuestkümnest vankrist. Hobuste ja vankrite omanikeks Läti talupojad, kes ümbriku küladest kokku käsutatud.

Sõjamooni oli juba tõstetud vankreile, mul polnud muud kui käsutasin voori liikuma, sinna, kus kahurite tume mürin kuulutas sõjatondi surmatantsu.

Ah, kuis need hobused ja mehed liikusid visalt! Kes peatab vankri ja nokitseb rattarummu juures. Nukapulka kadunud! Ratas tuleb alt ära, mitte ei saa edasi sõita. Teine talumees jälle kurdab, et hobune haige. „Vaadake, lõõtsutab aiste vahel ja ei võta range enam kaela ligi. Vedagu moon frondile kes tahab, mina oma loomal hinge seest välja peksma ei hakka!“

„Küllap saame vankreile nukapulga ja küllap veab hobune,“ ütlen meestele ja kinnitan: „Voor liigub korralikult edasi!“

Ratsutan vahetpidamata ümber voori ja ergutan mahajäänuid. Äkki näen, viimsel vankril kõssutab inimkogu, hobusetekk ümber. Toh-hoo tont, kas mõni salakuulaja ei sõida mu silma all rindele, mõtlen ja vaatan teki ääre alla.

„Välk ja pauk! See on ju mu koolivend Arulaid. Mis sa siin teed?“

„Tulin kodust. Olin komandirohvkas ja sain mõni päev aega. Nüüd oli vaja ilmuda väeossa tagasi ja kasutan edasipääsmiseks voori. Ma ei teadnudki, et sina oled voori kuningas!“ seletab mu sõber ja lisab täiendavalt. „Teki tõmbasin palavuse ja tolmukaitseks üle pea. Päike põletab ju kurjasti.“

Hakkab jutustama koduseist asjust. Mullegi saadetu tervisi.

Voor venis tolmusel maanteel, vasemal on hõredalt puid ja põõsaid, paremal lage põld ja selle taga mustendab okaspuu-mets.

Äkki undab õhus kuulilaul ja põllul lõhkeb mürsk. Esimesele järgneb kohe teisi. Sakslased on oma vaatluspunkti märganud meie voori ja pommitavad nüüd maantee ümbrust.

Voor seisatub. Mehed tirivad ohjad pingule. Nad küürutavad ise vankrite varjus ja kõnelevad erutatult.

„Miks ei sõida teie edasi?“ küsitlen juure sõites. Käravad läti keeli vastuseks priuks ja prauks, mis mina sellest aru saan. Üks punase habemega mees seletab vene keeles:

„Kuis siin saab edasi sõita: nad pommitavad meid sodiks. Teil pole õigust viia eraisikuid tuleliinile. Meie pöörame tagasi!“

„Aga mina ütlen: me sõidame edasi!“ kurjustasin ja lisasin, et katsugu nad tõrkuda mu käske täitmast. „Kui sõjas vajatakse laskemoona, siis ei arutata, kas ja kui kaugele keegi võib tuleliinile läheneda, vaid allutakse korraldustele!“

Vankrid hakkasid uuesti veerema. Mürske langes aga vaheta ikka viu ja vops! Mõned lõhkesid juba niivõrd ligidal, et hobused muutusid peruks ja argsemad pistsid halisema, nagu oleks neil juba surm suu juures.

Nägin isegi, et lagedal maanteel muutus edasilükkimine võimatuks. Vasemal oli hõre mets, sinna lasksin üksikult vedada koormad ja maskeerida neid okstega. Mehed rakendasid hobused lahti ja kadusid kaugemale metsa. Nad said aga kindla käsu kohe tulla hobuseid ette rakendama, kui laskmine raugab.

„Tule nüüd kord juba hobuse seljast maha ja pane kiiver pähe!“ hõikab mu sõber männitüve tagant.

Teengi nii, kui voor korras. Olen hiline ja tolmunud kui kurat põrgu põhjas. Väsinult viskun sõbra juure murule.

Ta kraamib lahti kompsu, ise seletades: „Sulle saadeti kodust. Saadeti sünnipäevaks.“

„Sünnipäevaks!“

„No-jah! Sul ju täna sünnipäev. Soovin õnne!“

„Täna. Jah, nüüd tuleb meele. Mis sul siin kõik on?“

„Saia, vorsti ja kõik, mis tahad. Lase maitsta!“

Meie hakkame näsima ahnelt saia ja vorsti. Kõneleme seejuures kohati pool-karjades, sest veel pole laakanud pommitamine.

Küsitlen sõpra, kuidas seal kodupool siis ka elatakse, ollakse.

„Ema oli mures su pärast. Saatis sulle siin riidevarustustki. Pesu nähtavasti. Ömmelnud oma käega. Ütles, pangu sünnipäevaks puhas särk selga. Õde saatis mind jaamani. Temalt on sulle kiri. Säh, siin on! Vennake on sul maru poiss. Tahtnud õpilaste pataljoni minna, aga pole võetud: väga noor. Küsis minult, kas sõda kestab kaks aastat. Ma ütlesin, ei ta hull nii kaua kesta: me peksame enne landesvääri Preisimaale välja. Poisi nägu lõi siis nukraks. Temal kahju, et ei saa tulla sõtta.“

Mu sünnipäeva-sööming ei kestnud kaua. Sakslased, mitte nähes voori liikumist, lõpetasid pommitamise. Nüüd oli vaja voor viia ruttu lagedast kohast üle. Rõnisin ruttu ratsule.

„Hei, mehed! Ruttu metsast välja ja hobused vankri ette!“

Nad ilmusid ükshaaval puude varjust nähtavale ja ajasid hobused aiste vahele.

Äkki pääsis lahti uus põrgumüra. Seekord meile lähemal.

„Haa! meie omad hakkasid kostitama landesvääri!“ ütles mu sõber. „Vahi, kuidas šrapnelle lõhkeb kuusiku kohal nagu helehalle roose. Et nad kuradid hästi krae vahele saaksid!“

„Haidaa! Voor liikuma!“ käsutasin. Mehed aga löövad troppi. Vehklevad kätega, piitsavarsi kerkib õhus nagu viulipoognaid. Punahabemik astub mulle otse näo alla. Ta habe väriseb ja on lõua otsas kurjasti püsti.

„Teie tahate meid vedada otsekohe tulle! Mis õigusega? Kes maksab meie hobused? Kes toidab meie naised ja lapsed? Kes seda kuulnud, et eraisikud sunnitakse esimesele „posiitsiale“. Meie ei liigu paigast!“

„Ah teie ei liigu?“ käratan ja võtan karabiineri laskevalmis. „Küll on mul mehed. Sõdurid peavad elama kuulisaju all, teie kahvatate juba paljast mürint kuuldes. Voor edasi!“

Ja jällegi liikusime edasi. Laskmismürin kõvenes iga hetkega. Rindel pidi küll lahti olema põrgu ise. Meil oli vaja rutata.

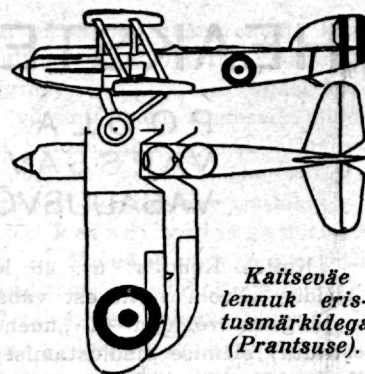
Jõudsimegi õnnelikult kohale. Kõik kuuskümmend koormat. Ah, kuis veeresid vankrid tagasisõidul! Mehed sooritasid nagu pulmasõitu... See oli mu sünnipäev sõjaväljal. Oi jah, need olid meil palavad päevad. Mitu ränka löömingut oli veel ees, enne kui kupatasime landesvääri Riia alla.

Sel ajal polnud haruldane asi, kui magasid samal ajal rahulikku und, kui mõne sammu kaugusel mürtsus kahur. Tükk kuivanud leiba ja hobuselihast vorst taskus, see oli sageli terve su päevane toiduportsjon. Aga edasi me rühkisime. Ja võitsime!“

Harald Põld vaikis ja vahtis läbi akna kaugusesse. Jutustades tuli meele teisigi episoodide vabadussõjast.

Kasvatagem tiibu...

Eralennukid eristuvad tähtedega.

Õhuasjanduse arenemine on Eestis saanud päevaküsimuseks

Kaitseväe lennuk eristumärkidega (Prantsuse).

Õppige tundma lennukite eristumärke

Tallinnas mõni aeg tagasi ellu kutsutud Tallinna Õhuasjanduse Ühing, mille ümber on koondunud terve rida meie nimekamaid tege-lasi, eriti riigi kaitseküsimusega seotud ring-konnist, on algusest peale rajanud oma tege-vuse eralennuasjanduse intensiivsele õhutami-sele Eestis.

Ühingu kauniks ja mitte väga kaugeks eesmärgiks on endale lennuki soetamine, mille abil siis areneks eralennuasjanduse propaganda üle terve riigi. Sel teel teostuks ka laiemate hulkade väljaõpe lenduriks-asjaarmastajaks, missuguseid jõudusid lennuasjanduse arenda-misel riik vajaduse korral võiks kasutada, rakendades neid õhukaitse teenistusse. Kuni va-jaliku kapitali puudumiseni ei saa lennuki soe-tamisest, mis ehitatakse tingimata Eestis, juttugi olla. Vahepeal teotseb ühing energili-selt laiemate hulkade koondamisega õhuasjan-duse ühingu ümber, selgitades neile ühtlasi len-nuasjanduse tähtsust tänapäeval avalikkude loengute j. m. propagandavahendite kaudu. Ühingu liikmeks astumine on kõigiti soovita-tav, eriti kaitseliitlasile, kel kodukaitse mõtte arendamine kõige enam südames. Ühingu liik-memaks on kõigest 3 krooni aastas, missugune summa ei tohiks üle jõu käiv olla. Ühingu liikmeks astumise sooviavaldused ühes täieliku nime ja aadressiga tulevad adreseerida hra Tiitso nimele teedeministeriumi.

Iga kodanik peab olema teadlik õhukaitse küsi-mustes. Pole halb, kui iga kaitseliitlane tunneb maa-ilmariikide ja lähemate naabrite lennuväe eristustunnus-märke, samuti, et ta oskab eraldada reisi- ja posti-lennukit kaitseväe lennukist. Kõrvaltoodud eristus-märkide toomisega loodame teha selle küsimuse meie lugejaile kergesti lahendatavaks.

Kaitseväe lennukite eristumärgid

 <i>Belgia</i>	 <i>Inglismaa</i>	 <i>Hispaania</i>
 <i>Lõuna-Slaavia</i>	 <i>Itaalia</i>	 <i>Läti</i>
 <i>Leedu</i>	 <i>Poola</i>	 <i>Prantsuse</i>
 <i>Rumeenia</i>	 <i>Rootsi</i>	 <i>Soome</i>
 <i>Šveitsi</i>	 <i>Taani</i>	 <i>Čehoslovakkia</i>
 <i>Türgi</i>	 <i>Norra</i>	 <i>N.-Vene</i>
 <i>Eesti</i>		 <i>Amer. Ühend.</i>

Värvide seletus:

Valge Must Kollane Roheline Hele-sinine Sinine Punane

„HEAKSTEGEMINE“ AJALOOKÄIGUS

POOLA PÜSIV IHA ISESEISVUSEKS.
VARSSAVI SÜNDMUSED SAJA AASTA EEST;
VABADUSVÕITLUSE LAHTIPUHKEMINE 29. NOV. 1830. A.

„Kaitse Kodu!“ nr. 46 leidus hästi asjatundlik kirjeldus „Poola võitlusest vabaduse eest“, mis lõppis ta hiilgava võiduga ja „uendatud Poola“ (Polonia restituta) olemise kindlustamisega. See suur sündmus oli omakohast ajaloo arengu „heakstegemine“ — t a s u Poolale ta kauaaegsete kannatuste eest — otse samuti nagu Eesti riigi elusse tõusmine umbkaudu ühtlasi Poolaga oli ajaloo heakstegemine meie rahvale ta kurbloolise mineviku eest. Mõlemale sai see osaks alles pikaajase „puhastustules“ viibimise järele, kui nad seks olid küpsed. (Heakstegemise teostamine ongi üks nüüdisaja riikliku olukorra tunnussõnadest. Selle juhtmõtte kohaselt märgiti maailmasõja järele rahulepinguis võidetud riikidele pealepandud sõjamakse „heakstegemiseks“.)

Kümne aasta eest olnud Poola õnne- ja tõusuaja meeletuletamise juures kerkib aga päevakorraks ka otse vastandliku kurva loo mälestamine, mis Poolal oli läbi elada 90 a. varem — nüüd sada aastat tagasi — ta vabadusvõitlus a. 1830—31, sama vaenlase vastu ja ligikaudu samades oludes kui a. 1920. Seekordki püüdis Poola end lahku lüüa tema üle valitsevast Vene võimust, mis püües siis aga õnnetult äpardus ja tõi Poolale seniste kannatuste juure veel uusi. Ikkagi oli see sündmus õieti suure tähtsusega ka üldajaloo käigus; seetõttu hoidus Euroopa uue üldsõja eest (esiti Vene riigil Prantsusmaaga, millesse aga oleks kaasa tõmmatud ka muud riigid.) Seepärast on vististi kohane neid aegu ja asju meie lugijaskonnale kirjeldada. Nad on kurvad, kuid omakohast huvitavad ja õpetlikudki.

Meie lehe Poola erinumbris („K. K.“ nr. 31—33) on mitmes kohas kõneldud Poola ajalookäigust ning selle juures riiatud ka ta 1830.—1831. a. vabadussõda. Et selle tekkimist täiesti mõista, on vaja ligemalt tutvuneda asjaoludega, mis viisid ta puhkemisele. Selleks tuleb heita üldpilk ta eel käinud sündmustele.

Eeskätt on mainida, et Eesti vanasõna „kui õnnetused hakkavad tulema, siis tulevad nad ühtlasi uksest ja aknast“ ei teostu ainult üksikinimese elus, vaid õige tihti ka rahvaste käekäigus. Algavad neil korraks nurjaminekud, korduvad need ikka uuesti. Selles asjas tuleb ilmsiks suur sarnadus Eesti ja Poola ajalookäigus. Eesti kaotas oma iseseisvuse 13. sajandil, Poola 18. sajandil — nagu saatuse pilkeks otse sel aegjärgul, mil mõlemas oli käimas laialine ümberkorraldus; sellega oli seotud käärimine, püüeseesmisele koondumisele ja kesusmisele, tuleviku kindlustamiseks, mida aga katkestas otse siis nende peale tungiv võõras võim. Oleks Poolal olnud mahti oma — ajanõudeist tungivalt tarviduseks tuntud — riigiolu tervendamise tööd mõnikümne aastatki varem

läbi viia, oleks ta võinud end hukatusest päästa. Aga kui seda 3. mail 1791. a. uue põhiseaduse andmisega teostada taheti, siis oli see juba hilja. Poola riigi otsa ootavad naabrid astusid oma keeluga vahele. Ei aidanud enam, et meeletele aetud Poola rahvas asus viimse jõupingutusega oma isamaa ja vabaduse eest võitlusele. Korraliku sõjaväeta, isegi relvadeta, kindlusteta, mingi välisabita, jäi Poola kahe suurriigi kangele sõjaväele alla.

Sellega aga ei lõpnud, vaid alles algas ta kannatuste rida, üsna sarnaselt Eestile. Õigesti on öeldud Eesti iseseisvuse väljakuulutamise aktis, et meie rahvas pole iialgi kaotanud lootust endale uue vabaduse saavutamiseks. Veel kaugelt suuremal määral kui Eestis oli lugu nii Poolas, kel oli hoopis pikem ja mõjukam iseseisvuse ajalugu. Poolakad ei saanud kuidagi unustada oma aurikast minevikku, mil neil oli oma vägev riik, nad ei suutnud mõeldagi oma edasielamist võõra riigi all olles, vaid alati mõlkus meel selle alt vabanemise poole. Ja selles kõigutamatus aates — samuti nagu Eestis — oli tihedasti läbi põimitud rahva õnn ja õnnetus, ta rõõm ja kurbus, küll tuleviku kindel pant, aga ka oleviku kibedad kannatused, mis käisid kaasa vabaduse teostamise püüdele, millele asuti varsti võõraste alla sattumise järele, mis aga alati nurjusid. Selles näitubki eelmainitud ütlus õnnetuste kordumisest, kui need korra on alanud.

Otse pörutav kurbloolus ilmub selles, et nii Eesti kui ka Poola vabaduspüüdes isegi need asjaolud ja välistingimused, mis esiti näisid olevat neile soodsad, hiljem pöördusid otse vastandlikult hukatuseks. Tundub, nagu oleksidki need esinenud nagu mõneks lõksuks, aukukukkumisele meelituseks. Kui Põhja-Eestit valitsev Daani võim 14. sajangu alul vaibus, näis see pealiskaudselt vaadates võimaldavat eestlastele vabaduse tagasisaamise, missugusele püüdele ka a. 1343 asuti. Kuid ettevõtte nurjus ja tagajärjena tuli maale veel karmim isand kui seni olnud. Poolas kordusid säärased nähted aga mitmel puhul.

Poola riigi lõpu eel näis veel pääsetee ilmutat selles, et üks ta vastaseist, Preisimaa, korraks sattus Venemaaga vastollu, kuna see oma Türgi sõja tõttu kippus minema liig vägevaks, mis Preisile ei meeldinud. Ta tegi siis Poolaga liidu Vene vastu. Aga Vene meelitusel muutis ta peagi meelt ja asus ühes sellega Poolat murdma.

Poola riik jagati, kuid ta rahva ärksama osa juures jäi püsima kindel tunne, et isamaa uue tuleviku kohta ei tohi tekkida mingit kahtlust; maal valitsevat võõrast võimu arvati ainult ajutiseks, vägivaldseks okupatsiooniks, millele varem või hiljem tuleb lõpp. Selles mõttes kaljukindlad olles, korraldasid isamaalt

põgenenud poolakad endale Pariisis „rahva esinduse“, mis oleks uue iseseisva Poola iduks.

Tõepoolest ilmusid selleks kaunis kenad väljavaated. Otse Poola riigi hävitamise ajal oli, algatatud Prantsuse revolutsioonist, peaaegu kogu Euroopa senine riiklik olukord kõvasti käärimas, muutumas ja uuenemas. Seetõttu võis loota, et mis tahes moel võiks teostuda ka Poola riigi uuenemine. Kujunes juhtsõna ja lipukiri: „Veel pole kadunud Poolamaa!“ Et selleks oma poolt kuidagi kaasa mõjuda, liitusid Poola emigrandid oma eri „leegionides“ Prantsuse vabariigi sõjavägedega, lootes nende võidukäigust oma isamaale tulu tõusvat. Tõesti tõi Napoleoni suur võit Vene- ja Preisimaa üle a. 1807 ühele Poola osale, n. n. „Suur-Poola“, pealinna Varssaviga, mis riigi jagamisel oli läinud Preisimaa alla, — omapärase rahvusliku riigi. Tilsiti rahulepingus võeti see maa Preisilt ning seati „Varssavi suurhertsogi riigiks“, anti talle ka oma valitseja (kuid mitte kodumaa mees, vaid Saksi kuningas). Kuid uus riik seoti samuti, nagu Saksi, „Rheiniliidu“ liikmena Prantsuse ülemvõimu alla. Nii oli „uuenenud Poola“ riiklik iseseisvus ikkagi ainult poolik ning suurem osa poolakaid jäi sellest välispoole. Selle juures tundus valusalt, et riigile ei antud oma rahvuslikku nimetust, vaid teda hüüti aga pealinna järgi. Sisemiselt oli ta küll iseseisev: tal oli oma rahvaesindus ja ka täis omavalitsus.

Poolakate alatisele pealekäämisele, et suur keiser uuendaks Poola riigi ta endises olekus, andis Napoleon aga alati põiklevaid vastuseid.*) Ta ei raatsinud seda teostada ka oma sõjas Vene vastu a. 1812, mitte arvestades Poola rahva vaimustavat poolehoidu, mis temale sel puhul tingimata oleks osaks saanud ja tähtsat tuge toonud. Hiljem sai ta oma veast küll aru ning Leipzigi rahvaste-lahingus a. 1813, milles ustavaks jäänud Poola sõjaväelased võitlesid kaasa, püüdis ta nende vahvust sellega õhutada, et Poola väejuhti Poniatovskit tituleeris „Poola kuningaks“. Vahest oleks sellest meelemuutusest tulnud veel Poolale tulu, kui Napoleon oleks jäänud võitjaks. Nüüd aga oli seegi hilja, sest Leipzigi lahingus murdus Napoleoni võim täiesti ning sellega ühes kadus ka ta loodud „Varssavi riigil“ alus jalge alt. Võitev Vene vägi võttis selle enda alla. Poola oli saanud osaks uue raske pettumuse.

Napoleoni kukutamise järele Euroopa riiklike olude uueks korraldajaks kutsutud Viini kongress, a. 1815, mille sihiks küll üldiselt oli Euroopa viia tagasi nendesse oludesse, mis olid olnud enne Prantsuse revolutsiooni, ei mõelnud muidugi Poola riigi uuendamisele. Olid ju selles mõõduandvad ta jagamisest saagisaajad: Vene, Preisi, Austria. Mõni parandus 20 aastat varem sündinud Poola jagamise kohta tehti

*) Eriti rõhutas ta seda, et tema olevat kindlustanud Austria riigile ta puutumatus ning ei võivat siis sellelt võtta tema käesolevaid Poolamaa osi. See oli aga tühi ettekäänd, sest Austria oleks rõõmuga loobunud nendest vähestest Poola osadest, mis tal veel olid, kui ta oleks saanud tagasi Napoleonilt mõned oma riigi osad, mis sõdades olid läinud sellele, aga seda sõjakeiser ei tahtnud teha.

selles ometi. Preisimaa ei saanud enam endale kogu „Suur-Poolat“, vaid ainult endise Poola riigi lääneosa, Poznani, suurhertsogiriigina; Austria sai tagasi kord temalt Varssavi riigile võetud Poola maaosad, muidu aga läks see riik täiesti Venele, ning temast kujundati ühes juba jagamisel Vene omaks saanud Poola osadega uus „Poola kuningriik“ — mitte aga iseseisva riigina, vaid ta anti Vene keisri valitseda, kes sellega omandas endale ka Poola kuninga tiitli. (Nagu mälestisena ja meelitusena poolakatele jäeti väike osake „Varssavi riigist“ alles, seal leiduva vana Poola pealinna Krakoviga, iseseisvaks „Krakovi vabariigiks“, millel ta kitsastes piirides muidugi polnud suuremat tähtsust.

Omakohast rõõmustas poolakaid küll see, et nende omariiklus vähemasti nimepidi oli uuendatud ning sellesse oli liidetud ligikaudselt Poola riigi pärismaa, puhtpoolalise rahvaga (peale juutide), kuna Preisi ja Austria alla jäänud Poola osades elutses suurelt jaolt ka muulasi (esimeses sakslasi, teises ruteenlasi). Ikkagi jäid Poola riigi piiride taha paljud poolakad ning veel hoopis suuremaks paheks oli see, et ta ei saanud üsna iseseisvaks, vaid pidi elutsema võõra (pealegi põliselt vaenulise) Vene riigi osana, mis täitis algusest peale poolakate meeli mõrudusega. Väga mõistetav, et see „Poola küsimuse“ lahendus, mille oli annud Viini kongress, ei rahuldanud neid.

Aga paratamatusega püüti esiotsa leppida, kuna oldi tüdinud viimase aja alalisist muutustist ja pettunud lootustes. Pealegi pakkus uuesti loodud „Poola kuningriik“ kõigi oma puuduste juures Poola rahvuslikule elule võrdlemisi avaraid eluvõimalusi, kuna ta valitseja, Vene keiser Aleksander I, võttis oma ülesannet vähemalt alguses tõsiselt. Teatavasti oli ta oma noores eas kaunikesti vabameelsete kalduvustega (temalt sai Eesti rahvaski pärispõlvest vabanemise), mida oli avaldanud muuseas 1809. a. Soomemaa enda alla võtmisel, säilitades Soomele ta senise põhiseadusliku valitsuskorra. Talle tegi heameelt maailmale näidata, et Vene riigi isevalitseja võib soovikorral tegetseada ka piiratudvõimulise riigipeana. „Poola kuningaks“ saamisega tahtis ta seda tegu korrata, omakohast uhkust tundest endavaatelise Poola riigi uuendamise teostajana. Ta pidas isiklikku sõprust mitmete poolakatega ning püüdis omandada üldist poolakate poolehoidu, lepitada nende põlist vastolu Venemaaga. Selle sihi kohaselt avaldas ta 27. nov. 1815. a. „oma Poola kuningriigile“ põhiseaduse, mille järgi kuninga kõrval olid seadusandlikult tegevad senat ja maasaadikute kogu. Valitsusasutused olid puhtkodu-maalised, Vene omadest täiesti lahus, juhtival kohal seisis vastutav ministeerium, selle eesotsas asekuninga. Poolal olid oma eriseadused, oma sõjavägi, oma raha, oli trükivabadus ja valitav linnade-omavalitsus — nii kõik sisemiselt iseseisva riigi tunnused.

Kogu oma heatahtluse juures unustas „Poola kuningas“ aga peaaegu, mis kogu ta tegevuse algusest peale ära õõnestas: Poolamaa ei tahtnud ega saanud leppida võõra valitsejaga, niisama vähe nagu 200 aastat varem venelased polnud allunud Poolale, kui

Noorte kotkaste juhtide ettevalmistamise kursused Pärnus.

see kippus Venemaa üle isandaks, sest kumbki rahvas luges oma elunõudeks olla üsna ise oma isand. See asjaolu ei lasknud tekkida millalgi usaldavat vahetõõra kuninga ja rahva vahel. Nimelt haritud rahvakihtide meeli täitis tunne, et kuigi valitsuskord oli muidu sallitav, oli ta ikkagi rahvuslikult võõras, mis iganes ei suutnud asendada rahva kalleimat vara, omariiklust.

Rahva meeleolu ei jäänud muidugi kuningale tundmatuks ning on mõistetav, et ta sellest haavus. Küll ilmus ta ise 22. märtsil 1918. a. Varssavi esimesele uue Poola riigipäeva avamisele ja jagas seal riigipäevalistele oma manitsusi valitsusega koostöötamiseks, kuid tagajärge sel polnud. Teisel riigipäeval a. 1820 läks vastolu veel tunduvamaks, mistõttu muutus ka Aleksandri heatahtlik meeleolu poolakate kohta vastandlikuks. Seda enam, et ta samal ajal, mõjutatud mitmeist pettumusist, üldiselt ikka enam võõrdus oma seniseist vabameelseist kalduvusist ja andus tagurluse poliitikale — nii oma koduriigis kui Poolaski. Tagajärjeks oli üldine rahulolematuse kasvamine, siginesid igalpool salaühingud, kus harutati isamaa rasket seisukorda.

Nendes oludes muutusid Poola asjad juba Aleksandri eluajal põnevaks. 1. veebr. 1825. a. tehti Poola põhiseaduses „lisandused“, mis aga õieti olid kitsendused. Muuseas määrati, et riigipäeva istungid olgu kinnised, ja kustutati nõue, et riigipäev järjekindlalt kahe aasta tagant peab kokku tulema. Ühtlasi piirati trükivabadust, Poolakaile tundus see muidugi vägivaljana, mille tagajärjel nende rahutus ja pahameel aina kasvasid ja õhutasid püüet Vene alt vabaneamiseks.

Kõigele sellele lisaks tuli teel, et keisri vend, suurvürst Konstantin, kes oli pandud Poolamaa asekunin-gaks, elas ja tegutses teisiti kui Aleksander ning tegi

nii Vene valitsuse poolakaile veel vastikumaks kui muidu. Olgugi et tal oli abikaasaks Poola vürstinna, mistõttu ta end püüdis näidata poolasõbralisena, oli ta sisemiselt täiesti võõras Poola olule, vaatas poolakaile põlgava pilguga ning katsus igapäevi Vene mõju Poolas tõsta. Selleks nõutas ta paljudele venelastele nimeliselt Poola kodaniku õigused ja seadis need siis tähtsaile kohtadele ametisse.

Asjaolu pahenes veel suuresti, kui keiser-kuningas Aleksander 19. nov. 1825. a. suri ja troonile asus nii Venes kui Poolaski ta vend Nikolai — täisverd isevalitseja, kes „oma Poola riigile“ vaatas koguni teise silmaga kui Aleksander. Põhiseadus jäeti vormiliselt alles, aga ta vaim kadus. Seetõttu kasvas poolakate vastolu võõra „kuningaga“ suure hooga ja poolakate iha oma riigi uuendamiseks sai uut toitu. See siht oli ühine kõigil Poola erakondadel, täitis kõiki salaühinguid. Suuresti lahku läksid aga abinõud selle sihi saavutamiseks. N. n. „diplomaatide erakond“, milles olid osalisteks kõrgemaseisuslikud isikud, kel oli sidemeid välismaadega, lootis jõuda iseseisvusele rahuliste abinõudega, Venemaa mõnesse suure sõtta sattumise puhul. Sarnaselt tegutses „maasaadikute erakond“, püüdes hoiduda vägivallategudest, liikuvuse juhiks pidi olema ikka seaduslik riigipäev. Agaram oli n. n. „akadeemia erakond“, kelle poolehoidjaiks liitusid esireas haritlaskihtide noorsoolased; see arvas kõlvuliseks iga abinõu, mis aga viib sihile. Ta juhiks ja hingeks oli oma meelsuse pärast Vilno ülikooli professori ametist tagandatud Lelewel. Kõige ägedam oli sõjaväeline erakond, kelle liikmeiks oli rohkel arvul Poola väe ohvitseri ja lipnikke. See tahtis kogu rahva sõjajõu panna rakkesse ja avaliku võitluse teel teostada oma sihte.

See sõjaväeline erakond asuski tegevusse juba a.

1828, mil Venemaa oli raskes sõjas Türgiga, milles ta käsi käis eslotsa halvasti. Nii võis arvata, et tal pole küllaldaselt jõudu poolakate paelus pidamiseks. Koonduski kaardiväes alamleitnandi Wysocki juhul umbes 200-meheline ohvitseride ja lipnikkude lööksalk revolutsiooni algatamiseks. Seda taheti teostada 1829. a. mailkuus, mil Nikolai pidi Varssavi tulema enda Poola kuningaks kroonimisele. Oli kavatsus sel puhul peetaval paraadil „kuningas“ ta kaaslastega surmata. Ettevõttesse olid tõmmatud ka mõningad maasaadikud, need pidid vandeseltslasile algatuseks märku andma. Nikolai tuligi, aga otsustaval silmapilgul ei usaldatud teha märguannet; taheti oodata paremat aega. Selle üle olid vandeseltslased muidugi väga pahased ja tüli kandus ka 1830. a. suvel peetavale riigipäevale, mis aga jäigi viimseks, sest „kuningas“ laskis selle väevõimul sulgeda.

See oli juba põhiseaduse rikkumine ja nii muidugi kõvas käärimises olevale Poolale revolutsiooni väljakutumine. Varsti pärast seda tulid aga selle kiirustamiseks veel suuremad sündmused. 1830. a. „juuli-revolutsioon“ kukutas Pariisis koguni kergesti senise kuninga ja paigutas troonile teise. See teade sütitas Poolas meeli nagu tulesäde — seda enam, et peagi järgnesid uued revolutsioonid Belgias, Itaalias, Portugaalias ja Hispaanias, ja kõigil neil oli alguses edu. Kohe kõrvaldasid poolakad kõik omavahelised lõhed ning asusid tegevusse isamaa vabastamiseks, eriti sõjaväes. Valmistati kindel kava revolutsiooni lahtipuhkemise puhuks ning määrati selle õnnestumisel ametisse asuv ajutine valitsus. Ja viivitada polnudki enam võimalik, sest peagi kerkis päevakorraks kartus, et Poola sõjavägi maalt saadetakse välja, sõdima selle asja eest, mis poolakatele oli äärmiselt vastik: „mässulise“ Prantsusmaa vastu, kes ju oli Poola ainus sõber. Sest keiser Nikolai pidas oma ülesandeks seista valvel kõigi „seaduslike“ (legitiim) valitsejate õiguste kaitsmiseks välismaadelgi. Niipea kui ta kuulis Prantsuse revolutsioonist, hakkas ta valmistuma karistuskäigule sinna ning kutsus selleks kaasa ka teisi suuri riike. Need aga ei tulnud; tõrkus isegi Nikolai oma äi, Preisi kuningas. Aga Nikolai arvas end seks üksi küllalt tugeva olevat. Kuuldes ka veel Belgia revolutsioonist lubas ta „kõigi maade jakobiinlasile näidata, et neid ei kardeta“. Vene väed seati juba sõjajalale ja käsk „ligi tulla“ läks ka Poola sõjaväele, kuna ühtlasi Poola rahaministrile kirjutati ette võimalikult palju raha valmis hoida. Muidugi oleks sõjakäigus võetud tarvitusele ka Modlini kindluses kokkukuhjatud sõjamoona-laod, mida ometi mõeldi tarvitada isamaa heaks.

Nõnda ähvardas nurjuda kogu Poola isamaalaste lootus Vene alt vabanemiseks. Sest, rääkimata sellest, et poolakail oli äärmiselt raske prantslaste vastu (kellet nad pealegi endale abi ootasid) sõtta minna, oli selge, et sõjaväe maalt eemaldamisega vabastamise ettevõtte polnud enam mõeldav. Lõi kihama kogu maa, eriti aga „isamaalised ühingud“, sõjaväes ja mujal; isegi seni õige ettevaatlik Lelewel arvas, et on viimne aeg teha, mida enam tegemata jätta ei või. Et Poola sõjavägi detsembri lõpuks sõttaminekuks pidi valmis

olema, määrati vabadusvõitluse alguseks 10. dets. Kuna aga hakati kartma, et Vene võimud asjale jälile saavad, ei läbetud enam seda päeva oodata, vaid arvati õigemaks asuda tegevusse 29. nov., kuna sel päeval kõigil Varssavi vahikohtadel seisis vahil Poola sõdurid.

Kuna küll kogu maa oli vabadusvõitluseks küps, alustas tegevust oma käel esiti ainult arvuliselt väike salk sõjakooli õpilasi ja haritlasi, eriti üliõpilasi. Otsustati läbi viia kõigepealt kolm asja: kõrvaldada ase-kuningas Konstantin, saada kätte arsenal (relvade ladu) ja Varssavis olevailt Vene väeosadelt võtta käest relvad. „Lahtilöömise“ märgiks pidi olema Vene ratsaväekasarmu juures oleva õllekoja põlemasüütamine — õhtu videvikus.

Tundus aga kohe halva eeltäendusena, et kokkukõneldud märguanne jäi tulemata ning nii ühtlaselt tegevusse asuda ei saadud. Seetõttu äpardus suurvürsti „kahjutuks tegemine“ ta Belvedere lossis, samuti kallalitung Vene väe kasarmuile. Kuid arsenal saadi kätte ja jagati seal olevad relvad (40.000 püssi, püstolit ja mõõka) ruttu jalule asunud rahvahulkadele. Peagi oli kogu linn poolakate võimuses, ja kõhklemata läks ka Poola sõjavägi peaaegu täielikult „omade“ poole. Mõned kõrgemad väeülemad, kes seda katsusid takistada, kõrvaldati kohe.

Väga suureks tuluks tuli vabadusvõitlejatele, et Vene võimud, eesotsas suurvürstiga, end lasksid üsna üllatada, ning nõnda olid eslotsa nagu uimastuses, ei teadnud, mis teha. Õieti imestatav on asjaolu, et nad ei märganud, kuidas Poolas ammugi kõik kihas ja kees. Õeldi, et „isegi õhk olnud revolutsiooni täis“. Nähtavasti vaatlesid venelased poolakaid üleolevalt, mõeldes, et ega need midagi julge. Suurvürsti oli otsekohe hoiatatud, see aga oli öelnud, et ega „tema ohvitserid mässu tee“. Kui nad seda ometigi tegid, arvas ta kerge-meelselt, samuti nagu mitmed teised Vene ülemused, et kogu liikumine on poolakate omavaheline kakelus, millega venelasil pole tegu. Selles mõttes viis ta Vene sõjaväed Varssavist välja ligidal olevasse Wirbza külla, et oodata, mis tuleb.

Nii oli Poola pealinn venelasist vaba ja varsti ka kogu maa, sest kulutulena levis teade 29. nov. sündmusest Poolas, ja igalpool tervitati seda üldise rõõmuga.

Venelased, nüüd alles õiget asjaolu taibates, ei usaldanud enam midagi ette võtta, vaid kolisid mingi vastupanuta maalt välja. 13. detsembriks oli Poola pind võõrast võimust puhas — Poola oli vaba. Rõõmustati väga, et kõik oli läinud nii ruttu ja kergesti.

See rõõm oli aga varajane ja, nagu pea selgus, ekslik, sest vabaduse edaspidine kindlustamine oli hoopis raskem kui selle saavutamine. Mõlemad lootused, mis poolakail olid selle kohta: soodsais tingimuses teostatav kokkulepe Vene keisriga ja välismaade abi, nurjusid täiesti. Kangekäeline keiser ei võtnud kokkulepet kõne allagi ja välismaile abi otsima läinud Poola saadikud tulid tagasi pisemagi saavutuseta. Isegi Prantsusmaal ei hoolitud Poolast ühtigi, küsimata sellest, et Poola ometi oli teinud Prantsusmaale suure

teene oma vabadusvõitluse algusega, sest muidu oleks tal tulnud sõdida Venega, millest nüüd enam kõnet polnud. Aga „revolutsiooni-kuningas“ Louis Philipp pidas silmas kõigepealt oma huve ning need takistasid teda pahandamast „seaduslikke valitsejaid“, kelle liiki temagi nüüd kippus. Ta kartis oma trooni pärast. Mõruda meelega tundsid poolakad oma eksitust, panes oma lootused võõrale abile ja mõeldes, et kui mujal revolutsioonid on õnnestunud, see neilgi õnnestub, jättes tähele panemata asjaolud, mis neil olid koguni teised kui mujal. Poliitikas ei hoolita tundeist kuigi palju, vaid talitatakse aga enda huvide nõudel. Ja muude riikide huvidele polnud siis peri Poola ülestõusmine. Sellest kibedast kogemusest oskasid poolakad õppida. Kui maailmasõjas mõlemad sõdivad pooled püüdsid neid

oma poole võita, käisid nad sihikindlalt oma teed, ja tegid õigesti.

Nii siis jäid poolakad oma vabadusvõitluses üksikoma jõu najale. Küll näitasid nad, nagu ennegi, seekordki imestatavat vaimustust, vaprust ja julgust, kuid suure ülevõimu ees pidid nad lõpuks jääma alla.

Edaspidiseist sündmusist 1830. a. Poola vabadus sõjast kõneleme edaspidi nende tähtpäevade puhul. Siin olgu ainult mainitud, et võitlus kestis järgneva aasta sügiseni ning tagajärjed olid Poolale üliõnnetud.

Aga kuigi äpardus seekordne vabaduspüüe, ei murdunud ometigi Poola rahva luusse ja lihasse kasvanud iseseisvusiha, vaid süvenes ka kõva surve all veelgi, kuni võis teostuda meie päevil, „kui aeg sai täis“.

H. Prants.

„Kaitse Kodu!“

astub 1931. aastal täiesti uue näoga oma lugejate ette.

Hoolimata suurtest kuludest, mis seotud ajakirja sisus ja välismuses efektiivsete muudatustega, jääb „Kaitse Kodu!“ tellimishind 1931. aastaks endiseks, kuus krooni aastas.

TEIE ÜLLATUTE KINDLASTI,

kui näete „Kaitse Kodu!“ uue aasta numbreid. Detsembris avatakse tellimiste vastuvõtmine uueks aastaks. Mõelge sellele aegsasti.

Kaastöölistele

Uuest aastast „Kaitse Kodu!“ hakkab enam panema rõhku oma sisule ja tarvitab seetõttu ainult valitud materjali. Ühes sellega maksab toimetus ka paremat honorari kaastöö eest. Hea töö — hea palk — see on meie juhtsõna.

Fotoamaatööridele

Saate „Kaitse Kodu!“le“ õnnestunud ülesvõtteid sündmustest, loodusest jne.

Kaitseliitlasile

Üllatage oma kaasmalevasi nende tähtsamatel juubel- ja sünnipäevadel, saates nende püevapildid „Kaitse Kodu!“s“ avaldamiseks.

Kõigile

Lugege, tellige ja levitage „Kaitse Kodu!“ ja teie osutate vürilise teene kodukaitse liikumisele Eestis.

Kuidas ja kui kõrgele peame tõstma väikekaliibrilise püssi lasketagajärjed?

Parimad lasketulemused on saavutatud, kui õppe- ja ka võistluslaskmistel kümneringilisel märklaual iga lasuga lööme välja kümme silma, s. o. tabame kümne- dat ringi.

Kogemused näitavad, et isegi kõige paremad las- kurid ei saavuta alati selliseid tagajärgi ja et taba- mused paiskuvad üksteisest enam või vähem laiali. Siiski sel hajumisel on oma määrad, mille järgi hinna- takse laskuri osavust ja milliseist kindlad laskurid peavad kinni pidama.

Korraliku püssiga ja laskemoonaga on võimalik toetatud asendist täpise ja ühtlase sihtimise juures saavutada tabamispilte, mille läbimõõt on 5 lasuga — 2 cm ja 10 lasuga — 3 cm. See- ga oleks keskmine silm 9,75 — üheksa ja kolm neljandikku.

Selle eesmärgilise keskmise silmaga tabamuspildi ja ühelise keskmise silmaga tabamuspildi vahel on lõp- matu rida tabamuspilte, mille keskmised silmad on üm- marguselt 9, 8, 7 jne.

Algaja laskur, kes enne püssi ei ole hoidnud käes ega mingisugust laskeõpetust saanud, kui ta soovib saada meisterlaskuriks, peab oma õppeaja jooksul taba- muspilte järjest parandama, et nende keskmised silmad jõuaksid võimalikult lähedale võimaluse piirile, s. o. üheksale ja kolmele neljandikule silmale.

Millised eeltingimused on vajalised sellele tagajär- jele liginemiseks ja millised abinõud on selleks tar- vitada?

Esimeseks eeltingi- museks on, et ta igal juhtumil vastuvaidlema- tult täpselt ja ühtlaselt sihiks. Isegi kirbu mil- limeetri murdosaline kõr- valenihkumine annab märklaual tunduva kuu- lide kõrvalekaldumise.

Vahekaugus silma ja sihiku säлга vahel lahtise sihikuga väike- kaliibrilistel püssidel on keskmiselt 40 cm, s. o. 400 mm.

Kui nüüd laskur võ- tab kirbu $\frac{1}{2}$ mm võrra paremale, vasakule, üles või alla, siis juba 2 m peal sihtjoon vaatab $2\frac{1}{2}$ mm võrra normaalsihtjoonest kõrval. 50 m peal, mis on väikekaliib- rilise püssi harilik laske- distants, on sihtjoon 25

korda enam õigest kõrvale juhitud, s. o. $2,5 \text{ m} \times 25 = 62,5 \text{ mm}$ või $6\frac{1}{4} \text{ cm}$.

Teiste sõnadega, kui laskur teeb kirbu võtmise juu- res poolemillimeetrilise vea, jooksevad kuulid 10-sil- malise ringi asemel 4-silmalisse ringi.

Teeb laskur aga kirbu seadmisel $\frac{1}{10}$ -millimeetrilise vea, siis ülalpool toodud seletuse põhjal muutub taba- muse asukoht 5 korda vähem, mis teeb välja ($6 \text{ mm} : 5$) 1,2 mm või, ümmarguselt võttes — ühe silma võrra.

Kui poole millimeetri suurust vaadelda poolemilli- meetriliste jaotustega tollipulgal, selgub otsekohe, et ühe, kahe, kolme jne. kümnendiku millimeetrilise veast suudame hoiduda ainult kõige suurema silmapin- gutuse juures.

Siit on selge, et täpne ja ühtlane sihtimine on kor- ralike tabamustega laskmise algnõudeks. Laskur peab ise suutma otsustada, kas ta sihtis küllaldase hoolega, kui tabamused ei anna loodetavaid tulemusi.

Et kiire ja täpne sihtimine peab leidma aset eriti just vabalt käelt laskmisel, on endastmõistetav.

Niisama tähtis kui sihtimine on ka hea ja kindel laskeasend. Laskeasend ei tohi laskurile millalgi tun- duda harjumatuna ega ebamugavana. Kui lamades laskmisel ristluud valutavad, põlvelt laskmisel parema reie lihas või jalg teeb vaeva või kui püsti laskmisel põlved nõksuvad ja värisevad, ühe sõnaga — kui ei lasta kindlast ja mugavast asendist, see tähendab, et ei valitseta küllaldaselt asendeid ja et ettevalmistavaist ning kehaharjutusist on mindud kergesti üle. Õigesti

TAHEVA KOMPANII KARIKAVÕISTLUSTEST OSAVÕTJAD (19. okt. k. a.).
× Hargla malevkonna pealik H. Schmidt. xx Hargla malevk. majanduspealik
A. Arras. xxx Laanemetsa komp. pealik A. Altin.

Haavatud . . .

võetud laskeasend, milline ei tarvitse sugugi kõikide laskurite juures olla millimeetri pealt ühesugune, on tabava laskmise aluseks.

Nagu asendi sissevõtmine peab teataval määral kasvama verre ja lihasse, peavad ka teised lasketegevused, nagu laekaela haaramine, sisse- ja väljahingamine, päästiku tõmbepunkti viimine ja sujuv päästmine, toimuma mölluta ning tead-

Võistluslaskmine kolmest asendist.

Keskiste laskude silmade suurus	6,5	7,0	7,5	8,0	8,5	8,6	8,7	8,8	8,9	9,0	9,1	9,2	9,3	9,4	9,5
Silmade summa 15-lasulisel võistlusel	97	105	112	120	127	129	130	132	133	135	136	138	139	141	142
Silmade summa 30-lasulisel võistlusel	194	210	224	240	254	258	260	264	266	270	272	276	278	282	284

Saksa vabaküttidel on keskmise ringi miinimum 8,25 silma. Meie II klassi laskureil oleks see nõue (kolmest asendist laskmisel) — 3,3 silma ja esimese klassi laskureil — 4,5 silma.

Need andmed keskmiste silmade ja silmade summade kohta näitavad laskurile, kuidas ta tulemused näevad välja ja millal harjutuslaskmistega tuleb sekka lüüa. Samuti näitavad nad, et edasisammumine isegi silma mürdosa võrra mõjub tublisti üldsaavutiste peale.

Laskur, kes tahab oma lasketagajärgi tõsta, peab väga hoolikalt täitma klassi laskeharjutused. Seda ei tohi unustada ka vanad laskurid, kes peavad vahetevahel klassiharjutusi kordama.

Muidugi on veel teisigi võimalusi lasketagajärgede parandamiseks. Ühtlasi sihtimise järeleproovimiseks on soovitatav vahete-vahel mõned lasud anda toelt (liiva-kotilt) ja tulemusi võrrelda eelmiste lasketagajärgede

matult, nii nagu viidaks nad teatud määral unenäos läbi.

Peab laskur mõtlema ühele ja teisele lasketegevusele, kui ta haarab laekaela või jälle oma sõrme trikliil rahutult edasi-tagasi liigutab, siis ei ole veel saavutatud see täiuslikkus, mis lubab täit tähelepanu pühendada sihtimisele ja sihtpunktile märklaua.

Pidades silmas ülalkirjeldatud lasketegevusi ja neid täiuslikult valitsedes peaks igal laskuril õnnestuma saavutada vastavalt ta võimeile rohkemal või vähemal määral laskeküpsust. Vähemalt väikekalibrilise püssi esiklassi nõuded peaks ta suutma alati täita.

Järgmine samm lasketulemuste tõstmiseks saavutatakse, kui laskur püüab igasuguseist asendeist laskmisel oma hajumise pinda, mis on tingitud laskuri ebatäpseist ja ebahühtlasist laskevõtteist (individuaalne hajumine), võimalikult vähendada.

Esimeses järjekorras aitab sellele kaasa „Väikekalibrilise püssi laskemäärustes“ kindlaksmääratud laskeharjutuste täitmine. Käesolevale juurelisatud „Klassinõuete-tabel“ näitab, kuidas klassiharjutuste nõudeid täites järjekindlalt suureneb nõuetav „keskmine silm“ ja väheneb hajumispindade läbimõõt.

Meil Eestis praegu õppelaskmise süsteemis on kõige kõrgemaks laskeklassiks esilaskurite klass. Saksa maal on veel peale harilike õppelaskmise klasside „vabalaskurite“ (Freischützen) klassid, mille nõudmised on toodud sama tabeli alumises osas.

Laskurite ja laskurgruppide tarvis, kes väikekalibrilise püssi laskevõistlustest osa võtavad, on allpool toodud terve seeria „keskmisi silmi“ ja „silmade summased“, milliseid iga üksiklaskur korraliku harjutamise juures peaks saavutama.

Nõuded on toodud meie esiklassi kohaselt ja keskmised silmad ja silmade summad algavad miinimumist peale, millest vähem võistlustel ei võiks välja lüüa.

dega. Kui laskuril õnnestab korraliku püssiga lüüa välja keskmine silm 9, siis tuleb ta sihtimisvigadest vabaks lugeda.

Lamades käelt ja põlvelt asendeist peab hea laskur lööma välja keskmise silma kaheksa ja pool. Need asendid võimaldavad võrdlemisi rahulikku püssihoidmist ja laskur saab oma püssi küllaldaselt sisse lasta ja sihtpunktist kinni hoida.

Püsti vabalt käelt laskmisel tuleb sagedamini ette, vastavalt laskuri iseäraldusile, kuulide väljahüppeid üles- ja allapoole. Väljahüpete määra kindlakstegemine ja sellest kinnipidamine on kogemuse asi, mida iga laskur peab oma isiklike vaatluste ja uurimustega välja selgitama.

Oma enda mina jälgimine ja tundmine on üldse üheks tähtsaks teguriks laskeosavuse arendamise teel. Laskur peab suutma ära tunda, kas tema lihaksed ja

Klassi nõuete tabel.

I. Väikekalibrilise püssi laskemääruste järgi.

Klass	Lamades käelt	Põlvelt	Püsti	Märkide seletus
II	$\ominus S = 4$ D = 14 cm	$\ominus S = 3,4$ D = 15,2 cm	$\ominus S = 2,4$ D = 17,2 cm	ϕS — tabatud ringide keskmine silm. D — hajumispinna läbimõõt.
I	$\ominus S = 6$ D = 10 cm	$\ominus S = 4,2$ D = 12,8 cm	$\ominus S = 3,4$ D = 15,2 cm	Ringid näitavad vähendatud hajumispindade suhtelisi vahekordi.
Esi	$\ominus S = 7,5$ D = 7 cm	$\ominus S = 6,5$ D = 9 cm	$\ominus S = 6$ D = 10 cm	
II. Saksa „vabalaskurite“ nõueti järgi.				
	$\ominus S = 8,3$ D = 5,4 cm	$\ominus S = 8,3$ D = 5,4 cm	$\ominus S = 7,5$ D = 7 cm	
	$\ominus S = 8,7$ D = 4,6 cm	$\ominus S = 8,7$ D = 5,4 cm	$\ominus S = 8$ D = 6 cm	

ergud sobivad pikemaajalise laskeasendis viibimisele, ilma et lõpp-eesmärk, s. o. tabav lask, selle all kannataks. Ta peab teadma, millal ta silmanägemise teravus väsimuse tõttu hakkab andma järele ja selle tagajärjel laskeväärtus hakkab kannatama.

Edasi peab laskur teadma, mispärast ebaõnnestunud lask kukkus välja just nii, et ettetulevaid vigu edaspidise laskmise juures parandada.

Niisugust enesejälgimist ja uurimist omandavad mõned laskurid väga raskesti, kuid see on laskespordi olulisim kihutus ja meelitus ja temas peitub kasvatuslik tähtsus.

Õigeajaline vahepidamine, sügav ja korduv hingetõmbamine, silma väljapuhkamine laugude sulgemisega

või rahuliku rohelise peale vaatlemisega ja oma erkude ning lihaste teadlik pihkuhaaramine, ühe sõnaga — oma „mina“ täieline valitsemine ning kindel otsus: „Mina tahan“ — see on, mida enesemõjutamise all mõistetakse ja mis viib välja ka kõrgemate lasketulemusteni.

Külmalt enese üle valitseda, see on kogemus, mis aitab üle ka neist segavaist hingelistest mõjudest, millised eriti võistluskajal üles kerkivad, kui mitte üksi enda, vaid ka oma üksuse head nime tuleb kaitsta. Selle omaduse tundmaõppimine ja arendamine on laskurile vajaline ka iga eluraskuse silmapilgu tarvis, milal tuleb me h e n a enda eest seista.

Aineil R. L.

Järva-Sakala malevate vaheline laskevõistlus Paides

15. ja 16. novembril.

15. ja 16. novembril s. a. lavastus Paide malev-konna laskerajal Järva-Sakala kolmas kohtumine lask-mises, saadetud vihmast ja udust.

Järva-Sakala malevate vaheline laskevõistlus on kujunenud aastate jooksul üheks pinevaimaks ja ooda-tuimaks jõukatsumiseks mainitud malevate laskur-perele. Nende võistluste ettevalmistustreeningule on kulutatud vahest rohkem energiat ja vaeva kui ühelegi teisele võistlusele, seda eriti Sakala malevas, kes kaks aastat nendel võistlustel on pidanud leppima kaotaja osaga, kuid seekord just oma tubli ettevalmistuse ja täielise võistlusrelvastuse tõttu võitis. Nende kümne-meheline võistlusgrupp oli varustatud viimse meheni uute mikromeeterdiopritega võistluspüssidega, seal hulgas üks vabapüss (Järvekülg), kuna Järva kümme võis anda vastukaaluks ainult 5 võistluspüssi vabapüs-sita. Sellele vaatamata suutsid järvalased endid panna maksma, lüües välja kaks esimest ja viienda koha vint-püssis, kuna paremini varustatud „sabade“ tõttu grupi võitis Sakala. Püstolis näitasid sakalased endid täielike peremeestena väljal, võttes esimese ja teise koha oma saagiks. Spordipüssis jagunesid kohad enam-vähem ühetaoliselt, ehkki siin grupi võit jäi Järvale. Lahing-laskmises oli paremus järvalaste ja „Lendav madu“ (härra Müllersdorfi rändauhind, ristitud möödunud aasta võistlustel) jäi veel kord kodulinna.

Üldiselt võitis Järva malev väljapandud auhinda-dest 9 ja Sakala 8.

Võistlustulemused kokku võttes peab ütleva, et saa-vutatud resultaadid on enam kui rahuldavad, võttes ar-veesse hilist aastaega ja äärmiselt ebasoodsaid ilmas-tiku olusid, kus paks udu ja vihm laskmist päris tun-duvalt segasid. Võistluste eel kuuludus küll laskurperes ähvardusi k.-l. rekordi purustamisest ja 500 silma väl-jalöömisest 60-lasulise võistluse juures, kuid nagu näha ei lubanud ilmastik sel kavatsusel teostuda. Nendest võistlustest on näha, et malevais on käimas kibe töö laskeasjanduse arendamise alal, mis tagab häid lootusi tulevikuks.

Teiseks saavutati nende võistlustega palju koge-musi, õpiti üksteist põhjalikult tundma „fair play“-mängus ja süvendati sõprussidemeid kahe naabermale-va vahel, mis on tähtsamaid põhialuseid meie kodu-kaitsetöö edukaks arenemiseks.

Vintpüssist lasti 300 meetrile kolmest põhiasendist ä 20 lasku 10-ringilisse rahvusvahelisse märklauda, milles saavutati järjekorras lamades, püsti ja põl-velt:

- 1) J. Pürn — Järva — $177+123+151=451$ silma;
- 2) J. Laube — Järva — $173+119+151=443$ silma;
- 3) Järvekülg — Sakala — $178+121+144=443$ silma;
- 4) Tederson — Sakala — $171+112+158=441$ silma;
- 5) Rull — Järva — $164+114+152=430$ silma.

Püstol:

- 1) Hüva — Sakala 125 silma;
- 2) Tederson — Sakala — 124 silma;
- 3) Rull — Järva — 123 silma;
- 4) Päären — Järva — 118 silma.

Spordipüss:

- 1) Rull — Järva — 258 silma;
- 2) Tederson — Sakala — 255 silma;
- 3) Järvekülg — Sakala — 253 silma;
- 4) Laube — Järva — 252 silma.

Lahinglaskmine:

- 1) Järva grupp — 233 silma;
- 2) Sakala grupp — 220 silma.

Võistluste üldvõitjaks tuli Sakala malev 82 edu-punktiga ja omandas sellega k.-l. ülema rändauhinna esimest aastat.

Kakskümmend tähtsamat ajaloolist sündmust

Kõige tähtsamaks tähtpäevaks igale inimesele on loomulikult ta sünnipäev, kuid kui soovime mainida veel „kahtkümmend tähtsamat tähtpäeva“ ta elust, siis muutub asi juba keeruliseks. Leidub vaevalt kaht inimest, kes nendena nimetaksid täpselt samu tähtpäevi ning sündmusi. Samasugune on lugu ka ajalooliste tähtpäevade ja sündmustega. Ka siin võib seada kokku terve rea erinevaid sündmuste loetelusid, ilma et üks teisele võiks teha mittevastavuse etteheite.

Kindel on vaid see, et tähtsamaiks tähtpäeviks on sellised, mis on seotud teatud sündmustega, millede kohta puuduvad kindlad andmed. Need on nood leiutised, mis kujundasid homo sapiens'i (mõistusega inimese) hoopis erinevaks ta vendadest loomariigis. Kes, näit., leiutas ratta? Ilma rattata ei oleks me võibolla suutnud tõusta kõrgemasse kultuuri-astmesse kui seda leiame mõne liigi inimahvide juures. Kes leiutas tähestiku? Kes raha- ja krediidisüsteemi? Kes leiutas korstna? Kõik need leiutised tekitasid suuri revolutsioone inimelus, ent me ei tunne ei leidurite nimesid ega neid tähtpäevi, mil nood leiutised vapustasid tooaegset maailma. Seepärast peame piirduma selle piiratud tähtpäevade arvuga, mis meile on tuttavad.

Teatud tähtpäevi kõrvaldame seejuures aga algusest peale. Näit. aasta 1492. Tol aastal purjetas küll Kolumbus üle ookeani, kuid see sündmus pole küllalt „otsustandev“, et teda võtta mälestamisväärsete „kahekümne“ hulka, sest enne Kolumbust olid juba teised külastanud Ameerikat. Kolumbuse sõit ei mõjutanud otsustavalt ega korraga ei kogu tolaaegset ajalugu ega ka pärastisi inimsoo arenemise ajajärke. Pole võimalik

ütelda: „Enne 1492. aastat näis maailm hoopis teisena kui pärast seda.“ Alles sajanguid hiljem hakkas Kolumbuse Ameerika-leid avaldama teatud mõju.

Jättes seega kõrvale säärased kahtlased tähtajad, võiksime tähendatud loetelu seada kokku järgmiselt:

1. 4241 e. Kr. s. — Egiptuse kalendri sisseseadmine.

Sellest, kõige vanemast meile tuttavast, ajaloolisest sündmusest üksinda jätkub juba, et sünnitada ebumugavust neile „õigeusulistele“, kes usuvad, et maailm loodi 4004. a. enne Kr. s. Selle kalendri sisseseadmise tõsiasjast tehtavad järeldused on ääretud. Mõeldagu vaid astronoomia ja matemaatika arenemisele, mis pidi käima selle sündmuse eel. Meie kalendriga võrreldes oli see kalender õieti väga mõistlik kalender: ta jagas aasta 12 kuuks à 30 päeva, ning iga aasta lõpus lisandus neile veel viis lisapäeva suurte ja lärmikate pidustuste ja prassingute pidamiseks. See kalender oli 3000 aasta kestes valitseva Egiptuse kultuuri nurgakiviks.

2. 2200 e. Kr. s. — Hammurabi seaduste-kogu.

See tähtaeg ei ole veel päris kindlaks määratud, ent lähema 20 aasta jooksul saame arvatavasti teada, millal just nimelt elas too silmapaistev Babüloonia valitseja. Ta oli esimene, kes koostas seadustekogu, mis varustas maailma tarvitamiskõlvulise kõlbliku süsteemiga. Ilma temata ei oleks tuhat aastat hiljem elav Mooses oma pooldajatele suutnud anda noid kümnet käsku, mis viimaks kogu lääne-maailmale muutusid elamise juhtnööriks.

3. 543 e. Kr. s. — Budda surm.

„Elu siin maailmas,“ ütleb Budda, „pole muud kui kannatamine; seda võib muuta väljakannatavaks vaid seeläbi, et ühelegi elusale olevusele ei sünnitata häda ning ühegi inimese kohta ei kõnelda halba.“ Budda lihtsameelse usutunnistuse võib lugeda tolle kultuuri alguseks, mis on näinud igasugust ülekohut, igasugust orjastust, ent siiski kõige selle hulgas on tõstnud esile nii mõnegi geeniuse, alates Buddast ja Asokast kuni Gandhi ja Tagoreni.

4. 490 e. Kr. s. — Maratoni lahing.

Kui tol päeval üksainus greeka väesalk poleks täitnud oma kohust, siis oleks Euroopa kahtlemata muutunud Aasiast olenevaks maa-alaks ning meil ei oleks tänapäev olemas Euroopat selle sõna moodsas mõttes.

5. 478 e. Kr. s. — Konfuutsiuse surm.

Kunagi ei ole keegi oma nime raiunud sügavamale ühe rahva ilmesse ja vaimu kui seda on teinud Konfuutsius Hiinas. Tema nimesse koondub kogu Hiina kultuur, mis ehk on suurim kõigist ajaloolisist kultuurest.

6. 399 e. Kr. s. — Sokratese surm.

Selle mehe surmaga hävines ühtlasi ka inimsoo ajaloo üllatavaim ajajärk — Periklese ajajärk. Sel ajajärgul vabastas end kogu kultuur esimest korda ebausust, lõi teadused, draama, demokraatia ja vabaduse, ning andis poole meie praegusest vaimsest ja esteetilisest varast pärandusena edasi Roomale ja Euroopale.

Harju ringk. Valtu jaoskonna samariitlased katsete eel 26. okt. 1930. Laua ümber eksamikomisjon: (pahemalt) dir. J. Nymann (E. Punane Rist), ringk. esin. M. Arak, maleva arst Dr. E. Pihlak, kursuste juhataja dr. Viesel.

7. 323 e. Kr. s. — Aleksander Suure surm. Selle Makedoonia mägestikumaalt päritoleva vaimuka noore vürsti ootamatu surm takistas seda, et Ida-Aasia oleks muutunud Euroopa provintsiks. Kui Aleksander poleks surnud tol aastal, vaid tal oleks läinud korda muuta Babüloonia oma riigi keskpunktiks, siis oleks kultuuri raskuspunkt Vahemere äärest nihkunud Eufrati ja Tiigrise orgu, ning Babüloonia oleks muutunud selleks, milleks pidi pärast olema Room.

8. 202 e. Kr. s. — Tsaama lahing. See oli viimne ning otsustav kokkupõrge, milles Room hävitas Karthaago võimu. Kui Scipio asemel oleks võitnud Hannibal, siis oleks Vahemeri muutunud Föniikia — s. o. Semiidi — sisemereks ning Öhtu-Euroopa arenemine oleks sündinud Semiidi sihtjoonte alusel.

9. 44 e. Kr. s. — Caesari surm. Nagu Sokratese surma võib mainida Ateena „Periklese ajajärgu“ kokkuvõttena, nõnda seisab Caesari surm Rooma „kulde ajajärgu“ lävel. Mõelgem vaid kõigile neile sündmustele, mis järgnesid ta surmale: seaduste ning avaliku korra uuesti jalule seadmine riigimeheliku Augustuse poolt Caesari eeltööde alusel, kunsti ja kirjanduse õitsele puhkemine, Virgiliuse ja Horatiuse poesia, Pliniuse ja Tacituse proosa, Epiktetese ja Aureliuse filosoofia, foorumi ja pealinna kaunistamine arhitektooniliselt ning raidkujude abil, nende tänavate ehitamine ning nende seaduste parandamine ja kodifitseerimine, mis moodustasid olulisema osa Rooma pärandusest moodsale maailmale.

10. 4 e. Kr. s. — Kristuse sündimine. Kõik praeguseaja ajaloolased näivad olevat ühel arvamisel selles, et Maarja ning Joosepi poeg sündis keiser Tiberiuse valitsemise ajal neli aastat enne meie ajaarvamise algust. Tuleb pidada noore Süüria prohveti täpselt formuleeritud ettekirjutuste viljaks, et Rooma riik ei suutnud püsida kauem, sest Jeesuse rahukuulutavatele õpetustele järgnev Rooma riigi sisemine langus oli peamiseks põhjuseks, mis võimaldas barbaaridele hävitada seda äärmiselt tugevat kultuuri kantsi. Meile on Jeesuse sündimine tähtsaimaks sündmuseks, kuna ta kogu ajaloo jagab kaheks osaks, meile annab meie suurima kangelase ning eeskuju, meid varustab tolle müütide ja legendide koguga, mis nüüd teoloogilisest olukorrast lähevad üle kirjanduslikku, ning et see märgib tolle kristliku ajajärgu alguse, mis tänapäev näib lähenevat oma lõpule. Meie järele veeuputus! Jumal teab, milline okkultistlik usu pudi-padi asendab kahekümnenda sajangu jooksul need õrnad ning julmad teoloogiad, mis kiitsid ning häbistasid Jeesust Kristust.

11. 622. p. Kr. s. — Hedšra, s. o. Muhamedi tagajärjerikas põgenemine Mekkast Medinasse. Kui noore Mekka kaameliajaja tol sündmusrikkal öhtul oleks tapnud mõni ta oma linnavahtidest, siis poleks kunagi kerkinud esile too hävitusttoov kõrve-fanatism, mis varsti pärast seda põhjustas Lääne-Euroopa rahvaste usulise entusiasm tekkimise, mis jällegi omakord oli ristisõdade põhjuseks. Ning ilma ristisõdadeta oleks Euroopa majanduslik ja vaimline arenemine hilinenud

sedavõrd, et alles pärast viit või kuut sajangut oleks ehk kindlasti võidud öelda, et keskaeg on jõudnud oma lõpule. Muhamedi poolt rajatud usk oli õilis ja mono-teistlik. Oma fatalismi-õpetusega ja sõjalise distsipliiniga lõi ta jõulisi iseloomusid, püstitas kuulsad Cordova, Granaada, Kairo, Bagdadi ja Delhi ülikoolid ja kultuursentrumid, annetas maailmale ühe suurimaist valitsejast — Akbari, kaunistas Hispaania, Egiptuse, Konstantinoopoli, Palestiina ja India meeldiva arhitektoonikaga. Vaatamata ta poliitilisele killunemisele levib Muhamedi usk veel tänapäevgi. Indias ja Hiinas astuvad vahetpidamata ikka jälle uued tema pooldajaks, ning pole veel kindel, kas tema päralt ei ole viimati veel tulevik.

12. 1354 — Püssirohu esimene kasutamine. Püssirohu leiutamine on üks tähtsamaist leiutisist viimase kümne sajangu jooksul, sest temale võlgname tänu tolle poliitilise demokraatia moodsa kaju arenemise eest, mis meie ajajärku eraldab kõigist möödunuist. Schwarz, see nupukas Saksa leidur-munk, kes segas oma keemilisi aineid, kuni nad avaldasid tugevat plahvatuslikku omadust, asetas oma leiutisega villases vammuses talupoja üheväärtuslikuna terasrüüs rüütli kõrvale. Selle tulemuseks oli, et feodaal-süsteem oli määratud kiirele hävinemisele.

13. 1454 — Johann Gutenbergi trükipress valmistab esimesed trükitööd. Trükkimine avardas ringi, kelle poole kirjanik võis pöörduda oma mõtteavaldustega. Ta lõpetas rüütlite ja preestrite valitsemisvõimu. Ta võimaldas demokraatia ja vaba mõtlemise arenemise ning selle propageerimise.

14. 1517 — Luther hakkab avalikult vastu Rooma paavsti võimule. Mida tähendas püssirohi poliitilisel lihtmehele, seda kutsusid vastuhakkaja Augustiini ordu munga 95 teesi esile võimumaailmas. Sest nüüd hakkasid valitsema senise ühe asemel kaks absoluutse tõe süsteemi. See oli tolle õnneliku arenemise algus, mille tulemuseks oli igasuguses „absoluutses tões“ kahtlemine, mistõttu tekkis igale inimhinge vajadus, otsustada iseenda eest, mida ta pidi uskuma tõena ning mida ta pidi lükkama tagasi valena.

15. 1543 — Kopernikus asetab Maakera kogumi keskpaigast maailmaruumi. Tol aastal ilmuvas raamatus „Taevakehade pöörlemiste üle“ tõestab Kopernikus, et Maakera ei asu kogumi keskpaigas, vaid pöörleb ümber Päikese, ning et ta seega on hoopis tähtsusetu ilmakeha kogumi piiramatus ruumis. See oli teine äge löök paavsti võimule ning pani ta jalgealuse ehk veelgi rohkem kõikuma kui Lutheri ülesastumine. Tuleriida ja mõõgaga võitleb paavsti võim selle mõtte levimise vastu, kuid ta kaotab. Inimkond aga vabaneb teda seni kütkestavaist ahelaist ähvardava põrguga tulises maapõues, ning astub julgesti edasi vaimu arenemise teedel.

16. 1683. — Türklastest piiratud Viini vabastamine. Kui Viini kaitsmine oleks olnud vähem energiline ning Poola kuningas Jan Sobieski poleks olnud säärane suurepärase ratsaväe juht, s. t. siis, kui türklased oleksid

vallutanud Viini, selle silla Euroopasse, siis oleksid Öhtu-Euroopa rahvad arvatavasti kistud uude võitlusse Balkani pärast ning nende arenemine oleks hilinenud vähemalt kolme sajandi võrra.

17. 1769. — James Watt saavutab patendi oma parandatud aurumasina peale. 16. ja 17. sajangul olid inimesed, majanduslikult väljendatud, väga sarnased oma esisadele keskajast. Tühine, kuid uskumatu tähtis parandamine, mille James Watt saavutas aurumasina juures, andis inimsoole viimaks ometi asetäitja inimese käele. See sündmus oli sissejuhatajaks majanduslikku revolutsiooni. Öieti on olemas vaid kaks põhjanevat sündmust inimkonna ajaloos: põllumajanduslik revolutsioon, milles inimene jahipidamisest siirdus maapinna harimisele ning kuskil asus elama alaliselt, ehitades koole ja luues oma kultuure, ning, teiseks, majanduslik revolutsioon, mis miljoneid ning jälle miljoneid inimesi nende kodupaikadest ja talupidamistest istutas ümber linnadesse ja vabrikutesse.

18. 1791. — Mirabeau surm. Kui Mirabeau oleks elanud pisut kauem, siis oleks ta ehk suutnud päästa Prantsusmaa krooni, ning ilma Bourbonide langemiseta poleks leidnud aset suur prantsuse revolutsioon. Euroopa troonid poleks varisenud kokku. Napoleon poleks saanud meile annetada moodsat tsentraliseeritud riigi-

vormi. 18. sajangu kriisitund oli lõõnud, kui Mirabeau jäi haigeks.

19. 1914. — Maailmasõja puhkemine. Öieti algas see sõda juba ammu enne 1914. a.; ent teda peeti salajas, pöranda all. Lõkkele lõi ta vaid sel aastal. Ta hävitas troone ja riike ning laskis kerkida uusi maailma kaardile. Ta pani aga ka kogu maailma parimad pead töötama probleemi kallal, kuidas hoiduda uue, veel rohkem hävitava, maailmasõja tekkimisest, ning see on ta kaunim ja positiivsem tulemus.

20. 1920. — Eesti-Vene rahulepingu sõlmimine Tartus. Nõukogude Venemaa esimesena de jure tunnustamine langes osaks väikesele Eesti riigile, millega ühtlasi määrati ära ainuõige suhtumine Venemaal end lahendava kommunismi probleemile. Selle rahulepingu sõlmimine kutsus esile kõigi suurriikide suuna muutmise Nõukogude riigi suhtes ja avas neile silmad õige tee leidmiseks kommunismi vastu võitlemise väljal. See suuna muutmine aga päästis Euroopa ja Ameerika kommunismi-idee massilisest levinemisest nende maa-alal. See surus Nõukogude-Vene tagasi Aasiasse, sulges piirid kommunismile. Sest kõikjal on Nõukogude „paradiis“ ilmselt ja hoiatavalt silmi ees ning hoiab rahvamasse alati teatud piirides. Ühtlasi aga põhjustas see leping Balti rajariikide lõpliku de jure tunnustamise, asetades neid vallina Euroopa ja Aasia vahele. Rahvaste enesemääramise idee pääsis võidule.

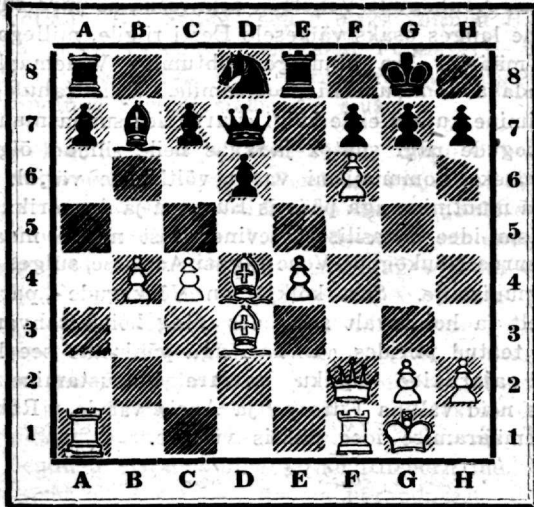

MALE

Toimetaja A. Burmeister.

Mustad.

Valged.

Lõppmäng partiist, mängitud 4. nov. 1930 Tallinna male-sõprade seltsi turniiril.

Hra Nedsvedsky võitis partii järgmisel hiilgaval viisil:
Järg oli:

Valged: G. Nedsvedsky.

Mustad: A. Sakovsky.

1. Lf2-h4, Rd8-e6, 2. f6:g7! Re6:d4, 3. e4-e5, Kg8:g7, Lh4-h7+, Kg7-f8, 5. Lh7-h8+, Kf8-e7, 6. Vf1:f7+, Kc7:f7, 7. Lh8-h7+, Kf7-e6, 8. Lh7-g6+, Ke6:e5, 9. Va1-e1+, Rd4-e2, 10. Od3:e2!, Ob7-e4, 11. Oe2-g4, Ld7-c6, 12. Lg6-g7+, Ke5-f4, 13. g2-g3 annab matt.

Järgnevalt toome kõige ilusama partii Bogoljubovi Tallinna simultaanseanssist, mängitud teisel seansil 21. nov. 1930.

Valged: Friedrich Rotberg.

Mustad: E. D. Bogoljubov.

1. f2-f4, e7-e5, 2. e2-e4, e5:f4, 3. Rg1-f3, Rg8-f6, 4. Rb1-c3, d7-d5, 5. e4-e5, Rf6-e4, 6. d2-d3, Re4:c3, 7. b2:c3, g7-g5, 8. h2-h3, c7-c5, 9. Of1-e2, Rb8-c6, 10. d3-d4, Oc8-e6, 11. Oe2-b5, h7-h6, 12. Oc1-d2, Of8-g7, 13. Rf3-h2, O-O, 14. Ob5:c6, b7:c6, 15. h3-h4, f7-f6, 16. h4:g5, f6:g5, 17. Rh2-g4, Ld8-d7, 18. Rg4:h6+, Og7:h6, 19. Ld1-h5! (Tore samm! Kui valged mängiksid Vh1:h6, siis järgneks Oe6-g4 ja Kg8-g7, ja mustade seis oleks palju parem.), Oh6-g7, 20. Lh5-h7+, Kg8-f7, 21. Lh7-h5+, Kf7-e7, 22. Lh5:g5+, Ke7-e8, 23. Vh1-h7, Vf8-g8, 24. Od2:f4, Ld7-e7, 25. Lg5-g3, Oe6-f5, 26. Vh7-h6, Og7:e5, 27. Lg3:g8+, Ke8-d7, 28. Vh6-e6!, Of5:e6, 29. Lg8:a8, Oe5:f4, 30. La8:a7+, Kd7-e8, 31. La7:e7+, Ke8:e7, 32. a2-a4, Ke7-d7, 33. a4-a5, Kd7-c7, 34. Va1-b1!, Oe6-c8, 35. Kd1-e2, Oc8-a6+, 36. Ke2-f3, Of4-d2, 37. Vb1-b6 ja valgete võit.

Mõtteferad.

Pahameel ja tusk on tervisele kaoks. Ära ole kunagi pahane, sest ei ole midagi, mis seda vääriks.

Ainult sel on igav, kes on ise igav.

Õnn on kunst elu võitluste vaheajal püsida sekundi vaikelt, nautida silmapilgu päikesepaistet ja öelda iseendale: See silmapilk on ilus.

Suurt õnne pole olemas. Kogu kokku iga päev töö pisukesed rõõmud, kordamineku triimf, jälleparanemise nauding, need on ehituskivid sinu õnnetunde püstitamiseks.

Elutargaa inimesed suudavad hapudestki õuntest veel magusat imeda.

Mida sagedamini keegi õnne katsub, seda enne kohtab ta seda.

Saatus on jäänud meile kaks head andi: mälu- ja unustamisvõime.

Võta osa teiste inimeste rõõmudest, sest see on targem viis elu maitsemiseks kui terveohtliku kadeduse harrastus.

Rõõmustagem kaasa ka oma vaenlase kahjurõõmule.

Kui sul on midagi läinud halvasti, siis ole rõõmus, et see veel halvemini ei läinud.

Ära põlga oma kutset, vaid tunne rõõmu temast, sest iga kutse on omad hüved, mida sa võid maitsta, kõigil teisel kutseil aga nende pahed, mis jäävad sinust eemale.

Valgusel on küll sära, aga varjul oma meeldiv ja hedges.

Ära kadesta kedagi, sest sa ei tea, milliste ohvritega on teised oma natukese õnne ostnud.

Kui sa oma õnne teiste inimeste omadega pead tingimata võrdlema, siis võta need mõõdupuuks, kes veel sind võivad kadestada.

Kes õnne jääb ootama, on lasknud juba selle mööda.

Naer ja nutt maksavad ühevõrra raha, ütleb vanasõna; aga naerminä on tervem ja sihikohasem.

Targem annab järele, ütleb vanasõna, aga kõige targem ainult näitab nii.

Pea sammu ja käi ajaga kaasas, muidu sind sunnitakse selleks.

Nullid maksavad ainult järel, ärgu seatagu neid kunagi esimesele kohale.